



**UNIVERSITAT  
JAUME·I**

# **TREBALL FINAL DE GRAU EN MESTRE/A D'EDUCACIÓ PRIMÀRIA**

**PROPOSTA D'ITINERARI DIDÀCTIC PER TREBALLAR EL  
PAISATGE, L'AGRICULTURA TRADICIONAL I LES SÈNIES DE  
LA VALL D'ALBA.**

**Estudiant: Layla Trilles Gil**

**Tutora del TFG: Reis Lloría Adanero**

**Àrea de Coneixement: Didàctica de les Ciències Socials**

**Curs acadèmic: Curs 2022/2023**

## **Resum**

El patrimoni i la història són elements clau que han de perdurar amb el pas del temps i de nosaltres depèn que no caiguen en l'oblit. Aquests ens fan recordar els nostres orígens, d'on venim i per què som com som actualment. Hem d'aconseguir que les noves generacions i tots els nouvinguts siguin capaços d'otorgar-li la importància i el valor que tenen i que s'ha anat transmetent generació tras generació fins avui en dia. Per conèixer millor allò que ens envolta i que forma part de la nostra identitat no hi ha millor manera de fer-ho que veient-lo de primera mà, a través de les fonts. Aquestes ens permeten traslladar-nos a altres èpoques sense moure'ns del lloc. Amb els recursos didàctics les treballarem per tal d'incentivar a l'alumnat a descobrir més sobre el nostre patrimoni aprenent de manera activa endinsant-nos en una aventura on l'element principal és el coneixement. Amb aquest treball de fi de grau es presenta una proposta didàctica per veure com elements que passen desapercebuts diàriament per part de l'alumnat poden convertir-se en el fil conductor del seu aprenentatge. L'objectiu és donar a conèixer com es duien a terme pràctiques agrícoles anys rere en la nostra població i com les sèries van estar elements essencials en aquest procés, motiu pel qual actualment podem trobar-ne tantes al terme.

## **Paraules clau**

història, patrimoni, paisatge, identitat, itinerari.

## **Abstract**

Heritage and history are key elements that must endure over time and it is up to us not to forget them. They remind us of our origins, where we come from and why we are as we are today. We have to make sure that the new generations and all the newcomers are able to give them the importance and value that they have and that has been transmitted generation after generation until today. To know better what surrounds, us and is part of our identity, there is no better way to do it than seeing it first hand, through the sources. These allow us to travel back in time without moving from the place. With the didactic resources we will work on them in order to encourage students to discover more about our heritage by learning in an active way, enrolling us in an adventure where the main element is knowledge. With this thesis we present a didactic proposal to see how elements that go unnoticed by students on a daily basis can become the driving force of their learning. The objective is to show how agricultural practices were carried out in the past in our town and how the sowings were essential elements in this process, which is the reason why we can find so many of them nowadays.

## **Key words**

history, heritage, landscape, identity, itinerary.

## Index

1. Introducció.....	4
2. Objectius.....	4
3. Continguts.....	6
4. Marc teòric .....	7
5. Programació de l'itinerari .....	11
5.1. Justificació .....	11
5.2. Objectius .....	12
5.3. Metodologia .....	13
5.4. Temporització .....	13
5.5. Activitats.....	14
6. Avaluació .....	18
7. Conclusió.....	19
8. Bibliografia .....	20
9. Annexes .....	21

## **1. Introducció.**

El que m'ha motivat a dur a terme aquest treball de fi de grau amb la temàtica escollida han estat diverses raons. En primer lloc, la importància de conèixer el nostre entorn i de descobrir com elements del nostre patrimoni es poden utilitzar per enriquir-nos i aconseguir un aprenentatge significatiu, ensenyant així el valor de allí on vivim, la història i els nostres elements patrimonials, ja que tots aquests trets formen la nostra identitat.

En segon lloc, el valor pràctic que pot atorgar aquest treball a les aules fent que l'alumnat treballi a través d'un aprenentatge on ell mateix sigui el protagonista, de manera cooperativa amb els companys i les companyes i amb la guia del docent per obtenir un aprenentatge basat en el descobriment.

D'altra banda, haver cursat l'assignatura optativa "Formes de vida i paisatges històrics" em va ensenyar a valorar i donar-li la importància que mereix el patrimoni al que estem lligats. Aquesta em va proporcionar un altra perspectiva per observar allò que m'envolta, permetent-me atorgar-li valor al meu poble i a la seva història, la qual gràcies als treballs i les investigacions realitzades al llarg d'aquesta i també a l'assignatura "Didàctica de les Ciències Socials: Història" m'han permès descobrir els meus orígens, les diferents formes de vida a través del temps i com hem arribat a ser com i qui som avui en dia com a població.

En quart lloc, en una societat on les tecnologies cada cop estan més presents en la vida de l'alumnat des de ben petits, treballar amb els recursos que ens ofereix el nostre entorn ens permet dur a terme un procés d'ensenyament aprenentatge lliure d'aquelles on siga possible estar en contacte amb la natura, relacionar-se amb l'entorn, explorar i experimentar, a la vegada que es gaudeix i es trenca amb la tradicional dinàmica de centrar l'aprenentatge a dins l'aula i es porten a terme experiències educatives que generen un clima molt positiu on els alumnes tenen ganes d'aprendre al temps que passen una bona estona i es promou la activitat física.

## **2. Objectius.**

Els objectius que volem aconseguir a través de l'itinerari, un projecte interdisciplinari en el qual es treballa el patrimoni, la història i el paisatge de la Vall d'Alba i els recursos que aquest ens ofereix, són:

1. Conèixer l'entorn que ens envolta i els elements patrimonials que hi trobem en ell.
  - 1.1. Descobrir com allò que sembla quotidià i sense rellevància és una font de coneixement clau al nostre abast.
  - 1.2. Aprendre a llegir el paisatge per a atorgar-li el valor que mereix.
2. Descobrir el paper de les sènies en l'agricultura local anys arrere i actualment.
  - 2.1. Conèixer la seva estructura, funcionament i com sorgeix la necessitat de fer-les.
  - 2.2. Saber relacionar els tipus de paisatge i cultius amb la presència de les

sénies i com tots tres són una senya d'identitat de la localitat.

3. Proporcionar a l'alumnat les ferramentes per convertir-se en persones crítiques, capaços d'analitzar l'entorn i els recursos que aquest ens proporciona.

Per dur-los a terme ens basarem en el DECRET 106/2022, de 5 d'agost, del Consell, d'ordenació i currículum de l'etapa d'Educació Primària. Aquest itinerari girarà al voltant de la competència específica 8 "Reconèixer alguns elements destacats del patrimoni natural, històric i cultural de la Comunitat Valenciana i Espanya, i explorar i formular propostes per a promoure'n el reconeixement i la protecció". A la vegada i de manera transversal, es tindran en compte altres competències específiques.

- *Competència específica 2.* "Desenvolupar projectes cooperatius delimitats i realitzar investigacions senzilles de naturalesa interdisciplinària amb la guia i ajuda del professorat, utilitzant estratègies elementals pròpies del pensament de disseny i computacional."

- *Competència específica 3.* "Plantejar i respondre preguntes sobre qüestions de la vida quotidiana relatives a l'entorn natural, social i cultural aplicant, amb suport i guia de materials i del professorat, el raonament científic i l'experimentació."

- *Competència específica 5.* "Identificar, analitzar i proposar solucions als problemes generats per l'acció humana en l'entorn, tant a nivell local com de manera global, derivats dels factors demogràfics, històrics, econòmics, tecnològics i ambientals."

*Aquest itinerari està orientat per dur-se a terme amb l'alumnat de tercer de primària i basat en els objectius, competències, sabers... que marca el currículum per aquest curs. Encara que fent les modificacions convenientes es pot adaptar a d'altre curs de l'etapa escolar.*

### 3. Continguts.

ÀREA	BLOC	CONTINGUT SELECCIONAT (DECRET 106/2022)	OBJECTIU
<b>Coneixement del medi natural, social i cultural.</b>	Cultura científica. <i>La vida en el nostre planeta.</i>	El paisatge, agents que el transformen, conscienciació sobre l'acció de l'home en el paisatge. Desenvolupament sostenible. La petjada ecològica dels éssers humans en l'entorn natural	<b>Objectiu 1:</b> Conèixer l'entorn que ens envolta i els elements patrimonials que hi trobem en ell.
	Societat i territoris. <i>Societats en el temps.</i> G.2. Educació patrimonial.	Reconeixement d'altres tipus de patrimoni (immateral) i localització d'expressions culturals i històriques (patrimoni) més pròximes a la seua localitat i a nivell nacional.	
	Societat i territoris. <i>Societats en el temps.</i> G1 . <i>El pas del temps</i>	Cronologia històrica. Períodes cronològics i grans edats de la Història. Unitats de mesura (dècada, segle).	<b>Objectiu 2:</b> “Descobrir el paper de les sèries en l'agricultura local anys arrere i actualment.”
	Cultura científica. <i>Matèries, força i energia.</i> G2. <i>Forces i energia</i>	Les forces i el moviment. Els efectes que produeixen les forces, deformacions i moviment. La velocitat i la gravetat.	
	Cultura científica. <i>Matèries, força i energia.</i> G3. <i>Màquines i instruments</i>	Aplicacions i usos en la vida quotidiana de màquines, aparells i estructures. Grans fites en la invenció de màquines, aparells o estructures que van canviar la humanitat des d'una perspectiva de gènere. Màquines i estructures. Elements que les componen. Valoració dels avanços científics i tecnològics i la seua relació amb la societat actual.	
	Societats i territoris. <i>Societats en el temps.</i> G2. Educació patrimonial	Emissió de judicis de valor sobre l'origen del patrimoni i la seua relació amb els esdeveniments històrics.	<b>Objectiu 3:</b> “Proporcionar a l'alumnat les ferramentes per convertir-se en persones crítiques, capaços d'analitzar l'entorn i els recursos que aquest ens proporciona.”
	Societats i territoris. <i>Societats en el temps.</i> G3. <i>Societats i diversitat cultural</i>	Identificació dels trets diferencials de les societats a través del temps.	
	Societats i territoris. <i>Societats en el temps.</i> G4. <i>Interpretació històrica.</i>	Nocions de causa, conseqüència, empatia, simultaneïtat i interpretació històrica.	

#### 4. Marc teòric

Tal i com assenyala el Conveni Europeu del paisatge “Per paisatge s'entendrà qualsevol part del territori tal com la percepció de la població, el caràcter de la qual siga el resultat de l'acció i la interacció de factors naturals o humans” (2000, 2) En aquesta definició, es reconeix que el paisatge no sols està determinat pels elements naturals, com el relleu, la vegetació o el clima, sinó també per les influències humanes, com l'activitat agrícola, la urbanització, les infraestructures i les pràctiques culturals. El paisatge ha d'entendre's com una construcció social, ja que és la forma en què les persones perceben i experimenten l'entorn en el qual viuen. Aquesta idea la veiem plasmada en la Declaración Internacional sobre Educación Geográfica “Las personas aprovechan de manera diferente el entorno en el que viven. Como resultado, crean diversos paisajes fruto de diferentes actividades” (1992, 97) i també en “La educación en paisaje: una oportunidad para la escuela” ja que tal i com assenyala Busquets: “En la actualidad, podemos afirmar que, con muy pocas excepciones, la mayor parte de paisajes de la Tierra son el resultado de la modificación del medio natural por parte de las sociedades humanas con la finalidad de obtener recursos para satisfacer sus necesidades de toda índole.” (2010,8 ). Ambdues cites fan referència a com l'esser humà està present en el paisatge i com s'encarrega de transformar-lo atenent a les necessitats que té en un moment determinat, les quals poden anar canviant al llarg del temps provocant que el paisatge estigui en un procés permanent de canvi, construint-se i deconstruint-se. I és aquest paisatge que obtenim com a resultat de les nostres interaccions amb l'entorn el que ens proporciona una identitat com a població, a la vegada que construïm i salvaguardem la nostra història i per tant, el nostre patrimoni.

Per aquesta raó és essencial fer veure a l'alumnat que conservar el paisatge és conservar el patrimoni, ja que aquest és l'herència d'allò que s'ha construït amb el temps, el que hem sigut i el que ens fa ser com som. Tal i com assenyala el Conveni Europeu del Paisatge “Conscients que el paisatge contribueix a la formació de les cultures locals i que és un component fonamental del patrimoni natural i cultural europeu, que contribueix al benestar dels éssers humans i a la consolidació de la identitat europea.” (2010, preàmbul). Aquesta cita destaca com el paisatge no sols és una mera representació física de l'entorn, sinó que també juga un paper crucial en la configuració de les cultures i la identitat de les persones que habiten en ell. Reconeix la connexió entre el paisatge i el benestar humà, i en com la qualitat i la preservació del paisatge poden tenir un impacte directe en la qualitat de vida de les persones, per tant és essencial respectar-lo, preservar-lo i entendre'l ja que forma part de nosaltres.

Com bé hem dit en l'anterior paràgraf lligat al paisatge tenim el patrimoni, aquest és, segons Cuenca “Todos aquellos elementos que por razón geohistórica, estética, y en ocasiones, de excepcionalidad, se convierten en símbolos que configuran los referentes identitarios de las estructuras sociales, en función a unos valores mayoritariamente asumidos y legitimados por ellos,

representando los aspectos culturales relevantes del pasado y del presente, articulándose, de esa forma, como fuentes básicas para el conocimiento social a través de la interpretación desde una perspectiva holística” (2004, 141.) Afirmem que el paisatge, la identitat i el patrimoni són elements interconnectats que exerceixen un paper crucial en la forma en què les comunitats es perceben a si mateixes i en com es preserva la seva història i el seu llegat cultural. El paisatge es converteix en un testimoni tangible de la identitat d'una comunitat, i la seva preservació es considera essencial per a salvaguardar el patrimoni ja que aquest es troba arrelat en el paisatge. Aquestes interaccions ajuden a mantenir vives les tradicions, els valors i les pràctiques culturals que es transmeten de generació en generació.

Com a docents és important entendre que el paisatge és part del patrimoni, i per tant, és crucial conservar-lo. A més, és fonamental conèixer-lo i comprendre'l. Aprendre sobre el paisatge implica estimar-lo i valorar-lo, especialment el de l'entorn proper, ja que si no apreciem el que tenim, no sabrem valorar la resta. És necessari desenvolupar una consciència de preservació i apreciació cap al nostre paisatge local per tal de valorar i respectar els paisatges d'altres llocs, i una eina que ens permet fer-ho és l'itinerari didàctic. Treballar en les aules el paisatge és una tasca essencial que ha d'apropar a l'alumnat al seu entorn ja que, tal i com afirma Busquets: “La incorporación de las dimensiones perceptiva y social en el estudio del paisaje en la escuela debería contribuir a superar el distanciamiento que suele producirse entre el fenómeno paisajístico y los alumnos. A consecuencia de dicho distanciamiento, el paisaje es siempre algo ajeno, que forma parte de la realidad exterior, una postal para ser contemplada o estudiada, pero no vivida. El gran reto de la educación en paisaje es conseguir que el paisaje sea algo vivido y experimentado por alumnos y alumnas algo que sientan como suyo y que comprometa su actitud como ciudadanos.” (2010: 9). I una manera de aconseguir-ho és mitjançant l'ús de l'itinerari didàctic. A través d'aquesta metodologia, els estudiants poden explorar i conèixer de primera mà el paisatge del seu entorn local i el patrimoni cultural, cosa que afavoreix la seua identificació amb el lloc on viuen i el seu compromís amb la seua preservació. Com assenyala Cambil “Los itinerarios didácticos utilizando la ciudad como recurso se emplean en la función educativa con un objetivo claro: que el alumnado conozca la realidad patrimonial” (2015: 300).

A més a més, aquesta forma d'ensenyament és molt efectiva perquè fa possible la integració de diferents àrees del coneixement com la història i la ciència, entre d'altres, les quals no han de deixar-se enrere ja que estan estretament lligades. En este sentit, Busquets considera que “La educación en paisaje no debe comportar una ruptura con las aproximaciones disciplinares al conocimiento del paisaje (geografía, ecología, historia, arte...) sino que debe incorporar a dichos enfoques (...) el reconocimiento de los vínculos emocionales que inevitablemente establecemos las personas en nuestra relación con los paisajes.” (2010: 8). Per tant d'una banda, cada una d'aquestes disciplines aporta el seu propi enfocament i perspectiva a l'estudi del paisatge. La història ens proporciona coneixements sobre l'evolució i les



transformacions del paisatge al llarg del temps, l'art ens permet apreciar i representar estèticament els paisatges i finalment trobem la geografia. Aquesta disciplina està estretament relacionada amb el paisatge, ja que tal com indica Sauer (1925) citat per Morón, l'objectiu de la Geografia és: "...establecer un sistema crítico que abarque la fenomenología del paisaje, con el propósito de aprehender en todos sus significados y color la variedad de la escena terrestre" (2013: 237) Per tant, no s'entén el paisatge sense poder relacionar-lo amb aquesta ciència ja que la Geografia busca estudiar i comprendre detalladament els fenòmens i característiques del paisatge per a obtenir un coneixement complet del nostre entorn a més de comprendre i analitzar la diversitat del paisatge en tots els seus aspectes i significats. Al no separar aquestes aproximacions disciplinàries, es reconeix la complexitat i la multidimensionalitat del paisatge. Cada disciplina aporta una comprensió única i valuosa que enriqueix el nostre coneixement i apreciació d'aquest en la seua totalitat. Integrant aquestes aproximacions, es promou un enfocament més complet que ens permet comprendre millor els paisatges i la seua relació amb la societat. D'altra banda, l'enfocament interdisciplinari i l'atenció a la dimensió emocional en l'educació en paisatge enriqueixen la comprensió i apreciació d'aquest ja que l'observació d'un mateix paisatge no és idèntica en dues persones, doncs els seus valors, cultura, edat, gènere, context en el que han viscut...influeixen en la seua apreciació, atorgant-li significats diferents a un mateix element.

Pel que fa a la metodologia escollida, el treball a través d'un itinerari fomenta la participació activa de l'alumnat en el procés d'aprenentatge, ja que els convida a observar, experimentar i interactuar amb el seu entorn de forma directa. "Con ellos se posibilita la integración del alumnado en la realización de una práctica activa y proporcionan a la vez un contacto directo con el entorno y por lo tanto, con la realidad." (Cambil, 2015: 299). Això contribueix a la seva motivació i interès pel tema, i afavoreix el desenvolupament de competències com l'observació, la recerca i la resolució de problemes "Los itinerarios didácticos son algo más que la adquisición de conceptos, pues las destrezas y actitudes también forman parte del contenido educativo. Los alumnos tienen que aprender a pensar por sí mismos" (Ávila, 2003: 39). Els itineraris educatius també són una eina útil per a la formació en valors com el respecte, la responsabilitat i la sostenibilitat, ja que permeten a l'estudiantat prendre consciència de la importància de preservar el patrimoni i el medi ambient, i de la seva pròpia responsabilitat en aquesta tasca. "El acercamiento de los paisajes cotidianos debe dirigirse a generar en los escolares la curiosidad por descubrir los matices de la realidad próxima, a encontrar las huellas del pasado e interrogarse sobre el futuro, a establecer relaciones entre los elementos naturales y humanos y a formular explicaciones y deseos individuales o compartidos." (Busquets, 2010: 10) En dissenyar un itinerari, es brinda als estudiants l'oportunitat d'explorar i estudiar el paisatge de manera més completa i en profunditat. Seguint una ruta planificada, s'estimula l'observació detallada, la connexió entre diferents elements de l'entorn i la reflexió sobre el seu significat. Aquesta eina els permet experimentar de manera activa i participativa, on a través d'activitats pràctiques, com la realització d'exercicis de

camp, l'observació directa i la interacció amb l'entorn, es promou l'aprenentatge experiencial. Això facilita el descobriment dels matisos i detalls del paisatge quotidià, així com la comprensió de les relacions entre els elements naturals i humans que el conformen, ja que tal com hem dit abans el paisatge no es pot entendre sense la presència de l'ésser humà. Sauer va ser un pioner pel que fa a la conceptualització i tractament del paisatge, ja que amb la seva definició dels paisatges culturals va mostrar com aquests són creats per un grup cultural, és a dir, persones que s'encarreguen de transformar-lo i donar-li un sentit, açò és la manifestació tangible de la relació entre la societat i el seu entorn natural. "La cultura es el agente, el área natural es el medio, el paisaje cultural es el resultado" (Sauer, 1925). A més, centrant-nos una altra volta en la metodologia escollida, aquesta fomenta la formulació d'explicacions i desitjos individuals o compartits, mentre es treballa en equip i es debat sobre el paisatge, els estudiants tenen l'oportunitat d'expressar les seues pròpies interpretacions, hipòtesis i emocions. Açò contribueix a la construcció del coneixement i a la generació d'un sentit d'identitat i compromís amb el paisatge. És per totes aquestes raons que aquesta proposta s'havia de treballar a través dels itineraris per poder obtenir el màxim profit d'aquesta pràctica educativa en la qual ens centrem en el paisatge i en saber veure la relació entre entorn i cultura.

No hem d'oblidar que el paisatge és un recurs que permet millorar l'experiència de l'aprenentatge, però de nosaltres com a docents depèn que no perguem el seu poder educatiu. "La realización de actividades en la escuela sobre la dimensión patrimonial del paisaje, no debe tener como objetivo último el conocimiento de los grandes paisajes culturales, sino el descubrimiento de los componentes patrimoniales en cualquier tipo de paisaje, con aquellos indicadores que hablan del pasado y con los elementos del presente con los cuales la Sociedad se identifica, atribuyéndole un valor especial" (Prats y Busquet, 2010, citat per Morón, 2013: 241) No es tracta d'eixir de l'aula per passejar-nos i passar l'estona, hem d'aconseguir que l'alumnat siga capaç d'entendre el paisatge i el patrimoni, saber llegir-lo, comprendre'l i reflexionar sobre allò que el forma, que es qüestione per què les coses són com són i no d'una altra manera. Tal i com assenyala la següent cita "El estudio del paisaje como sistema abierto de signos abre un camino poco explorado hasta ahora en la enseñanza. Probablemente exige un esfuerzo por parte del profesorado, pero resulta muy interesante porque favorece un papel más activo por parte del alumnado, ya que permite la concurrencia de conceptos y habilidades propias de las diversas áreas de conocimiento escolar y la aplicación de varios niveles de lectura del fenómeno paisajístico, partiendo de los aspectos visuales y formales." (Busquets, 1996). Com a docents hem de tenir en compte que el paisatge no és només una representació estàtica, sinó una complexa combinació de elements visuals, culturals, socials i històrics. Açò requereix un esforç per integrar este enfocament interdisciplinari en les pràctiques educatives tenint sempre present que eixir de l'aula ha d'estar lligat a obtenir temps de qualitat i un aprenentatge significatiu per a l'alumnat on hi ha uns objectius a assolir.

Per tant tal i com exposa Sánchez Fuster realitzar activitats a l'aire lliure no és simplement una forma dinàmica i divertida d'aprendre, sinó que ha d'estar relacionada amb els objectius d'aprenentatge establits en el currículum escolar. Encara que les activitats a l'aire lliure no sempre són iguals a les que es desenvolupen a l'aula, és important planificar acuradament les sortides per a assegurar que estiguin alineades amb els objectius educatius i per garantir que estem educant geogràficament, açò suposa "...que la educación debe pisar el terreno de la realidad, donde es importante la vivencia del paisaje, lo cual no sólo consiste en instruir, sino en enseñar, entender y vivir el paisaje. En definitiva, el paisaje no sólo es sólo un recurso didáctico sino una experiencia cualificada." (Martinez de Pisón, 2010, citat per Morón, 2013: 242). En definitiva, l'educació ha de basar-se en la vivència i comprensió del paisatge com una experiència de qualitat. Aquesta visió implica anar més enllà de la simple instrucció i fomentar la immersió i l'aprenentatge actiu en el món real.

## **5. Programació de l'itinerari**

### **5.1. Justificació.**

Fer un itinerari didàctic per a conèixer les sènies ajuda a desenvolupar habilitats com l'observació, la investigació, la interpretació i la comunicació, a la vegada que és una excel·lent manera d'aprendre sobre la història, la cultura i la tecnologia associades amb aquestes estructures hidràuliques tradicionals de la nostra localitat. L'itinerari proporciona un aprenentatge experiencial, permet a les xiquetes i els xiquets aprendre al mateix temps que s'involucren directament en l'entorn i els seus elements patrimonials. El fet de traslladar-se de l'aula fins al Regall, entorn on estan situades les sènies que anem a treballar, proporciona a l'alumnat una connexió amb la comunitat local, la qual cosa permet una millor comprensió de la seua importància i el seu llegat en la història i la cultura de la població. D'altra banda, visitar les sènies i aprendre sobre la seua relació amb l'aigua i el medi ambient els crea consciència sobre els desafiaments que aquest enfronta i la necessitat de conservar els recursos naturals.

L'itinerari es desenvoluparà en 3 sessions, la primera de les quals serà una sessió prèvia, ja que malgrat que l'alumnat en aquest cas és del poble, la seua edat i l'evolució de la vida i de la societat ha fet que les noves generacions no estiguen tan lligades a la vida més tradicional i, per tant, que puguin desconèixer del que estem parlant. En aquest cas vindrà una persona del poble a explicar de primera mà la seua experiència i coneixements sobre les sènies i l'agricultura tradicional de la localitat. La presència d'un expert a l'aula proporciona una visió pràctica i realista de la temàtica que està explicant, a més aquest pot aclarir dubtes més complexos, motivar i inspirar a l'estudiantat i aportar diferents perspectives o anècdotes.

## 5.2. Objectius

Activitat	Objectius	Sabers bàsics	Competències
<p><i>Sessió prèvia:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- Elaborar el diari d'aprenentatge.</li> <li>- Ens endinsem en les sènies i l'agricultura tradicional de la Vall d'Alba.</li> <li>- Roda de premsa: Què vols saber?</li> </ul>	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Conèixer l'entorn que ens envolta i els elements patrimonials que hi trobem en ell.               <ol style="list-style-type: none"> <li>1.1. Descobrir com allò que sembla quotidià i sense rellevància és una font de coneixement clau al nostre abast.</li> </ol> </li> <li>2. Descobrir el paper de les sènies en l'agricultura local anys arrere i actualment.               <ol style="list-style-type: none"> <li>2.1. Conèixer la seva estructura, funcionament i com sorgeix la necessitat de fer-les.</li> </ol> </li> </ol>	<p><i>Societat i territoris. Societats en el temps.</i></p> <p>G1. El pas del temps. G2. Educació patrimonial. <i>Cultura científica. Matèries, força i energia.</i> G2. Forces i energia. G3. Màquines i instruments.</p>	<p><i>Competència específica 3.</i></p> <p><i>Competència específica 8.</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> <li>- Exploradors en marxa!</li> <li>- Reflexió grupal: El poder de l'observació.</li> <li>- Veig, veig... les sènies.</li> </ul>	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Conèixer l'entorn que ens envolta i els elements patrimonials que hi trobem en ell.               <ol style="list-style-type: none"> <li>1.1. Descobrir com allò que sembla quotidià i sense rellevància és una font de coneixement clau al nostre abast.</li> <li>1.2. Aprendre a llegir el paisatge per a atorgar-li el valor que mereix.</li> </ol> </li> <li>2.2. Saber relacionar els tipus de paisatge i cultius amb la presència de les sènies i com tots tres són una senya d'identitat de la localitat.</li> <li>3. Proporcionar a l'alumnat les eines per convertir-se en persones crítiques, capaços d'analitzar l'entorn i els recursos que aquest ens proporciona.</li> </ol>	<p><i>Cultura científica.</i></p> <p>La vida en el nostre planeta.</p> <p><i>Societat i territoris. Societats en el temps.</i></p> <p>G2. Educació patrimonial. G3. Societats i diversitat cultural. G4. Interpretació històrica.</p>	<p><i>Competència específica 3.</i></p> <p><i>Competència específica 5.</i></p> <p><i>Competència específica 8.</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> <li>- Coneixem la sènia del Rosso.</li> <li>- La senyeta.</li> <li>- Agricultor(e)s per un dia.</li> </ul>	<ol style="list-style-type: none"> <li>2. Descobrir el paper de les sènies en l'agricultura local anys arrere i actualment.</li> <li>2.2. Conèixer la seva estructura, funcionament i com sorgeix la necessitat de fer-les.</li> <li>2.3. Saber relacionar els tipus de paisatge i cultius amb la presència de les sènies i com tots tres són una senya d'identitat de la localitat.</li> <li>3. Proporcionar a l'alumnat les eines per convertir-se en persones crítiques, capaços d'analitzar l'entorn i els recursos que aquest ens proporciona.</li> </ol>	<p><i>Cultura científica.</i></p> <p>La vida en el nostre planeta.</p> <p><i>Societat i territoris. Societats en el temps.</i></p> <p>G1 .El pas del temps. G2. Educació patrimonial. <i>Cultura científica. Matèries, força i energia.</i> G2. Forces i energia G3. Màquines i instruments.</p>	<p><i>Competència específica 3.</i></p> <p><i>Competència específica 5.</i></p> <p><i>Competència específica 8.</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> <li>- Els guardians de la Vall d'Alba.</li> <li>- Pasaparaula per a experts.</li> </ul>	<p>Per a la sessió de cloenda treballarem tots els objectius, l'alumnat ha hagut d'aconseguir-los tots per poder dur a terme les activitats proposades ja que es tracta d'una recapitulació del que s'ha après i caldrà exposar-lo a la resta de companys. Per tant, es treballarà tant el paisatge, com els elements patrimonials, cultius... a la vegada que demostraran que s'han convertit en persones crítiques, capaços d'analitzar l'entorn i els seus recursos.</p>	<p><i>Cultura científica.</i></p> <p>La vida en el nostre planeta.</p> <p><i>Societat i territoris. Societats en el temps.</i></p> <p>G1. El pas del temps. G2. Educació patrimonial. G3. Societats i diversitat cultural G4. Interpretació històrica. <i>Cultura científica. Matèries, força i energia.</i> G2. Forces i energia G3. Màquines i instruments.</p>	<p><i>Competència específica 2.</i></p> <p><i>Competència específica 3.</i></p> <p><i>Competència específica 5.</i></p> <p><i>Competència específica 8.</i></p>

### 5.3. Metodologia

Aquesta proposta d'itinerari s'emmarca en diverses metodologies educatives que s'utilitzaran al llarg de l'experiència d'ensenyament-aprenentatge que l'alumnat experimentarà durant el recorregut. L'itinerari mateix ja és una metodologia d'aprenentatge que implica el disseny i la planificació d'una ruta d'aprenentatge que permet progressar de manera gradual en la formació de l'estudiantat. En primer lloc, destaquem l'aprenentatge experiencial, una metodologia que posa l'èmfasi en aprendre mitjançant la pràctica i l'experimentació. Durant l'itinerari, es realitzaran activitats que involucran les xiquetes i els xiquets en experiències concretes, com l'ús d'una sènia per a la captació d'aigua. Aquestes experiències pràctiques els permetran connectar-se directament amb el contingut i assimilar-lo de manera més significativa. En segon lloc, es farà servir l'aprenentatge cooperatiu com a metodologia clau. Aquest enfocament se centra en la col·laboració i el treball en equip. Durant l'itinerari, l'alumnat treballarà conjuntament en diferents tasques i projectes, fomentant la comunicació, l'intercanvi d'idees i la resolució de problemes de manera col·lectiva. Això promourà la construcció de coneixement de forma conjunta i afavorirà habilitats socials importants com la cooperació i la responsabilitat compartida. Finalment, s'empraran les metodologies de l'aprenentatge significatiu. Aquest enfocament posa l'èmfasi en la connexió entre els nous coneixements i les experiències prèvies de l'estudiantat. Durant l'itinerari, es buscarà establir vincles entre els seus coneixements previs i la informació nova adquirida durant el recorregut. Per exemple, es podria comparar les antigues sènies utilitzades per a l'accés a l'aigua amb les tecnologies actuals, establint relacions entre el passat i el present i fomentant la comprensió profunda dels conceptes. En definitiva, aquest enfocament pedagògic integral els permetrà connectar-se amb el paisatge, la identitat i el patrimoni de manera significativa i enriquidora, fomentant un aprenentatge actiu, col·laboratiu i amb sentit.

### 5.4. Temporització.

<b>Dia de l'itinerari</b>	<b>Duració</b>	<b>Espai</b>
Sessió prèvia: Què són les sènies?	Dues sessions de Ciències Socials seguides, dues hores aproximadament.	L'aula.
Primer dia d'itinerari. "Som exploradors: ens traslladem al Regall"	Tota la jornada lectiva, cinc hores aproximadament.	L'aula i El Regall.
Segon dia d'itinerari: "Les sènies i nosaltres!"	Tota la jornada lectiva, cinc hores aproximadament.	L'aula i El Regall.
Sessió de cloenda. "Què hem après?"	Dues sessions de Ciències Socials seguides, dues hores aproximadament.	L'aula.

## 5.5. Activitats

<b>Sessió prèvia – Què són les sènies?</b>	
<b>Objectius</b>	Introduir les sènies i l'agricultura de la població a l'alumnat per conèixer de que tractarà l'itinerari.
<b>Activitats</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- <i>Elaborar el diari d'aprenentatge.</i></li> <li>L'estudiantat decorarà el seu diari, posarà el nom, curs i data.</li> <li>- <i>Ens endinsem en les sènies i l'agricultura tradicional de la Vall d'Alba.</i></li> <li>La docent introduirà diverses imatges de les sènies de la població anys arrere i actualment a més de fotografies que representen el tipus d'agricultura de la zona.</li> <li>Després es respondran les qüestions de la fitxa "Qüestions introductòries "Què sabem?"</li> <li>- <i>Roda de premsa: Què vols saber?</i></li> <li>Ronda de preguntes de l'alumnat cap a l'expert sobre els dubtes que han sorgit respecte a la seva exposició.</li> </ul>
<b>Metodologia</b>	- Aprenentatge experiencial: exposició per part d'un veí del poble del que son les sènies.
<b>Material</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Mobiliari aula: projector, ordinador, taula, cadira...</li> <li>- Paper, bolígraf, colorins...</li> <li>- Quadern: "El meu diari d'aprenentatge: descobrim les sènies i el paisatge de la Vall d'Alba" (Annex 1)</li> <li>- Fitxa qüestions introductòries "Què sabem?". (Annex 2)</li> <li>- Fitxa dubtes per la "Roda de premsa" (Annex 3)</li> </ul>
<b>Avaluació</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- La pròpia sessió és l'avaluació.</li> <li>- Es tindrà en compte el comportament, interès, l'elaboració del diari i la realització de la fitxa.</li> </ul>
<b>Temporització</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Dues sessions de ciències socials seguides, aproximadament dues hores.</li> <li>- <b>Primera part de la sessió:</b></li> <li>- 1 hora per l'exposició i reflexió per part de la mestra i realització tasques del diari.</li> <li>- <b>Segona part de la sessió:</b></li> <li>- 1 hora per exposició de l'expert i ronda de preguntes.</li> </ul>

<b>Primer dia d'itinerari.</b> <b>"Explorem el Regall"</b>	
<b>Objectius</b>	Conèixer les característiques de l'entorn, poder relacionar aquest amb la cultura, el paisatge i tots elements que el conformen (sénies, cultius, bancals...)
<b>Activitat</b>	<p>- <i>Exploradors en marxa!</i> L'estudiantat s'endinsarà en la ruta del dia per descobrir els tresors que amaga el terme i paisatge de la Vall d'Alba guiats per el/la docent i la fitxa d'anàlisi.</p> <p>- <i>Reflexió grupal: El poder de l'observació.</i> Per grups l'alumnat comentarà què els ha sorprès, característiques del paisatge... Compartiran la informació necessària per completar la seva fitxa individual entre tots.</p> <p>- <i>Veig, veig... les sénies.</i> En el camí de tornada s'hauran de fixar en quantes sénies hi ha en el paisatge i que els crida més l'atenció d'aquestes.</p>
<b>Metodologia</b>	<p>- Aprenentatge experiencial o per descobriment. Ens traslladem fora de l'aula per relacionar-nos de manera directa amb l'entorn.</p> <p>- Aprenentatge cooperatiu. Activitats que fomenten la col·laboració entre els participants.</p>
<b>Material</b>	<p>- Mapa del recorregut des de l'escola fins al nostre destí. (Annex 4)</p> <p>- Mapa del camí del Regall per on realitzarem l'itinerari. (Annex 5)</p> <p>- Càmera de fotos o mòbil amb càmera que portarà la mestra per fer les fotografies que utilitzarem en la memòria final del diari.</p> <p>- Llibreta i el diari d'aprenentatge amb la fitxa de treball del dia "Analitzem l'entorn". (Annex 6)</p> <p>- Roba i calçat adequat per a l'activitat a l'aire lliure, com gorres, protector solar, motxilles, aigua, esmorzar...</p>
<b>Avaluació</b>	<p>- Observació directa del comportament i actitud de l'alumnat.</p> <p>- Avaluació de la fitxa del dia i seguiment del diari d'aprenentatge.</p>
<b>Temporització</b>	<p><b>09:00.</b> Benvinguda i explicació de l'activitat del dia, entrega i lectura dels mapes i plànols a l'alumnat amb diferents fites per ajudar-los a ubicar-se.</p> <p><b>09:30.</b> Eixim de l'escola.</p> <p><b>09:45.</b> Arribem al nostre destí, El Regall, presentació del lloc i inici de la caminada pel camí assenyalat per observar l'entorn seguint la fitxa d'anàlisi.</p> <p><b>11:00.</b> Treball per grups. L'alumnat apunten les idees que han tret de l'experiència i les posen en comú.</p> <p><b>11:30.</b> Portaveu de cada grup exposa a la resta de la classe les conclusions del seu grup.</p> <p><b>12:00.</b> Descans i esmorzar</p> <p><b>12:20.</b> Tornem a fer el camí pel Regall passant per on havíem vingut i fixant nos ja amb les sénies que ens trobem pel camí.</p> <p><b>13:00.</b> Arribem al final del recorregut i retorn a l'escola seguint el camí del mapa inicial.</p> <p><b>13:20.</b> Arribada a l'escola i posada en comú sobre allò que ens ha cridat l'atenció al tornar (sénies). Temps per treballar en el seu diari d'aprenentatge i completar la fitxa.</p> <p><b>14:00.</b> Ens anem a casa o al menjador.</p> <p><i>És important tenir en compte que la temporització pot variar en funció de la durada de les activitats o d'imprevistos que puguin sorgir durant l'itinerari. A més, és recomanable sempre deixar temps suficient per a les preguntes i reflexions dels estudiants.</i></p>

<b>Segon dia d'itinerari.</b> <b>"Les sènies i nosaltres!"</b>	
<b>Objectius</b>	Que l'alumnat entenga el perquè sorgeixen les sènies, el seu funcionament i les parts. Comprendre la seua influència en el paisatge i l'agricultura del terme.
<b>Activitat</b>	<p>- <i>Coneixem la sènia del Rosso.</i> S'introduirà a l'alumnat la primera sènia del recorregut. S'explicarà la seua història i es posarà nom a les diferents parts d'aquesta estructura a més de poder tocar-les i interactuar amb elles. L'estudiantat comptarà amb la seva fitxa "Estructura i parts de la sènia" per completar-la amb la informació adquirida.</p> <p>- <i>La Senieta.</i> Pou que va tenir molta rellevància en la localitat, a partir d'aquest s'explicarà d'on prové l'aigua que ens proporcionen les sènies per tal de descobrir així l'enorme aqüífer que tenen sota els seus peus. Es tractarà el paper de la dona en la recol·lecció de l'aigua.</p> <p>- <i>"Un dia entre sènies: Descobreix el món de l'agricultura"</i> Ens traslladarem a la tercera parada del mapa, una sènia molt ben conservada on l'alumnat podrà observar les diferents parts i fer funcionar per grups el seu mecanisme sota supervisió adulta. S'observarà el camí que traça l'aigua i com arriba fins l'horta, fent que l'estudiantat visca en primera persona part de la feina del camp. Una vegada tots els grups hagen fet funcionar la sènia es durà a terme la fitxa "Un dia entre sènies: Descobreix el món de l'agricultura"</p>
<b>Metodologia</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Aprenentatge experiencial o per descobriment. Ens traslladem fora de l'aula per relacionar-nos de manera directa amb l'entorn.</li> <li>- Aprenentatge cooperatiu. Activitats que fomenten la col·laboració entre participants.</li> <li>- Aprenentatge significatiu. Connectar el que ens va contar el nostre convidat en la sessió prèvia i el que s'està veient de primera mà al fer funcionar les sènies.</li> </ul>
<b>Material</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Personal: d'altre docent, mare, pare, voluntari... que ajude a vigilar i garantir la seguretat del grup.</li> <li>- Càmera de fotos o mòbil amb càmera que portarà la mestra per fer les fotografies que utilitzarem en la memòria final del diari.</li> <li>- Mapa del recorregut des de l'escola fins al nostre destí (Annex 4)</li> <li>- Mapa del camí del Regall per on realitzarem l'itinerari amb les parades. (Annex 7)</li> <li>- Llibreta i el diari d'aprenentatge amb la fitxa de treball del dia "Estructura i parts de la sènia" (Annex 8), "La Senieta" (Annex 9) i "Un dia entre sènies: Descobreix el món de l'agricultura" (Annex 10)</li> <li>- Roba i calçat adequat per a l'activitat a l'aire lliure, com gorres, protector solar, motxilles, aigua, esmorzar...</li> </ul>
<b>Avaluació</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Observació directa del comportament i l'actitud de l'alumnat. Tindrà molta rellevància ja que ens trobem en una sènia i un mal comportament implicarà que l'alumnat no pugui participar en l'activitat. La seguretat i el respecte seran elements claus a l'hora d'avaluar a l'alumnat.</li> <li>- Avaluació de les fitxes del dia i seguiment del diari d'aprenentatge.</li> </ul>
<b>Temporització</b>	<p><b>09:00.</b> Benvinguda i explicació de l'itinerari, entrega del mapa del recorregut d'avui amb les parades indicades.</p> <p><b>09:30.</b> Eixim de l'escola.</p> <p><b>09:45.</b> Arribem al nostre destí, El Regall. En aquest punt es realitza la primera parada "Sènia del Rosso"</p> <p><b>10:30.</b> Ens desplaçem fins la segona parada "La Senieta"</p> <p><b>10:32.</b> Arribada a "La Senieta", exposició de la informació i realització de l'activitat.</p> <p><b>11:15</b> Descans per esmorzar i jugar en el pinar situat al costat de La Senieta.</p> <p><b>11:40.</b> Ens desplaçem fins la tercera parada mentre observem com són els camps del nostre voltant.</p> <p><b>11:55.</b> Arribem a la tercera parada. Es du a terme la activitat "Un dia entre sènies: Descobreix el món de l'agricultura"</p> <p><b>13:10.</b> Iniciem el camí cap a l'escola.</p> <p>13:40. Arribada a l'escola i petita xarrada sobre què els ha paregut l'experiència d'usar una sènia.</p> <p><b>14:00.</b> Ens anem a casa o al menjador.</p> <p><i>És important tenir en compte que la temporització pot variar en funció de la durada de les activitats o d'imprevistos que puguin sorgir durant el itinerari. A més, és recomanable sempre deixar temps suficient per a les preguntes i reflexions de l'estudiantat.</i></p>



<b>Sessió de cloenda.</b> <b>“Què hem après?”</b>	
<b>Objectius</b>	<p>Que l'alumnat conega l'entorn que l'envolta i entenga el perquè del tipus de paisatge i d'agricultura que tenim.</p> <p>Saber com funcionen les sèries, les seues parts, la funció que han dut a terme al llarg del temps i la seua importància pel que fa al que som avui en dia com a població.</p>
<b>Activitat</b>	<p>- “Salvaguardant la nostra història, un testimoni del que som”</p> <p>La classe es dividirà en tres grups on cadascun s'encarregarà d'un dels següents temes: “El paisatge com a resultat de la unió de l'entorn i la cultura”, “Comparem èpoques: les formes de vida d'abans i ara” “Les sèries: tot allò que hem de conèixer”.</p> <p>Es durà a terme la creació d'un mural amb cartolines, fotografies, dibuixos ... i s'exposarà a la resta de les companyes i companys.</p> <p>- <i>Passaparaula per a experts.</i></p> <p>Es durà a terme un joc similar al programa “Passapalabra” de la televisió, on tindrem un “roscó” relacionat amb l'agricultura, el paisatge i les sèries de la població</p>
<b>Metodologia</b>	- Aprenentatge cooperatiu. Activitats que fomenten la col·laboració i el treball en equip.
<b>Material</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Mobiliari aula: projector, ordinador, taula, cadira...</li> <li>- Paper, bolígraf, llapis de colors, tissors, retoladors...</li> <li>- Quadern: <i>“El meu diari d'aprenentatge: descobrim les sèries i el paisatge de la Vall d'Alba”</i></li> <li>- Fitxa per respondre l'alumnat. (Annex 11)</li> <li>- Full de preguntes i respostes per al docent de l'activitat <i>Passaparaula</i>. (Annex 12)</li> </ul>
<b>Avaluació</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>- Observació directa del comportament i actitud de l'alumnat.</li> <li>- Avaluació del material creat i de l'exposició al grup classe.</li> </ul>
<b>Temporització</b>	<p>Dues sessions de ciències socials seguides, aproximadament dues hores.</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>- <b>Primera part de la sessió:</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>- 1 hora per realitzar el material i fer una petita exposició.</li> </ul> </li> <li>- <b>Segona part de la sessió:</b> <ul style="list-style-type: none"> <li>- 40 minuts per dur a terme el joc.</li> <li>- 20 minuts per dur a terme els diferents tipus d'avaluació sobre allò après al llarg de l'itinerari.</li> </ul> </li> </ul>

## 6. Avaluació

La inclusió de diversos tipus d'avaluació és important per obtenir una visió completa i precisa dels resultats de l'itinerari i per assegurar que s'aconsegueixen els objectius pedagògics proposats. En aquest cas, es faran servir l'autoavaluació (Annex 13), lavaluació entre iguals (Annex 14) i l'avaluació del docent cap a l'alumnat (Annex 15), a més d'una avaluació del propi itinerari (Annex 16). L'autoavaluació és una eina valuosa perquè l'alumnat pugui reflexionar sobre el seu propi aprenentatge i avaluar el seu nivell de comprensió i coneixement, la qual cosa li ha de permetre reconèixer les seves fortaleses i debilitats i els aspectes que li han resultat més fàcils i més difícils durant l'itinerari. D'esta manera, pot prendre consciència del seu progrés i fer els ajustaments necessaris per millorar el seu aprenentatge. Lavaluació entre iguals és una eina per avaluar la cooperació i el treball en equip de l'alumnat. A través d'ella, l'alumnat avaluarà el treball fet per cada membre del grup així com les seves pròpies contribucions durant l'itinerari. Això permetrà identificar els membres més col·laboratius i els aspectes que es podrien millorar en el treball en equip. Així mateix, aquesta avaluació també pot ser una oportunitat per a l'alumnat de proporcionar una retroalimentació constructiva als seus companys i les seues companyes. D'altra banda tenim l'avaluació del treball de l'alumnat per part del docent, és molt important perquè permet conèixer el nivell d'assimilació dels continguts i les habilitats i actituds desenvolupades per les xiquetes i els xiquets. Finalment, l'avaluació de l'itinerari per part de l'alumnat els permetrà proporcionar informació valuosa sobre el que van aprendre i el que van gaudir durant l'itinerari. Això servirà als docents per entendre millor els interessos i les necessitats del seu alumnat i ajustar les activitats i materials educatius per a futurs itineraris. Aquesta avaluació també proporciona una oportunitat a este alumnat de donar una retroalimentació constructiva als docents i sentir-se implicats en l'aprenentatge.

## 7. Conclusió

Aquest treball de fi de grau va ser motivat per diverses raons entre les que destacaven assolir els següents objectius anomenats al llarg d'aquest treball: conèixer l'entorn que ens envolta i els elements patrimonials que hi trobem en ell, descobrir el paper de les sèries en l'agricultura local anys arrere i actualment i proporcionar a l'alumnat les ferramentes per convertir-se en persones crítiques, capaces d'analitzar l'entorn i els recursos que aquest ens proporciona.

Malgrat no haver pogut dur-lo a terme m'agradaria destacar en aquestes conclusions no tant el resultat del propi itinerari sinó el que ha suposat per a mi com a futura docent l'elaboració d'aquesta proposta. Aquest treball m'ha permès aprendre, en primer lloc, la importància de conèixer el nostre entorn i de descobrir com els elements del nostre patrimoni es poden utilitzar per enriquir-nos i obtenir un aprenentatge significatiu per tal de transmetre a l'alumnat el valor del lloc on vivim, la seva història i els seus elements patrimonials, ja que tots aquests aspectes conformen la nostra identitat.

En segon lloc, poder apreciar el valor pràctic de l'itinerari educatiu a les aules. Sota la guia del docent, els itineraris permeten a l'alumnat treballar de manera activa, el converteixen en protagonista de les seves experiències d'aprenentatge i afavoreixen la col·laboració amb els companys i les companyes per aconseguir un aprenentatge basat en el descobriment i la experimentació.

A més a més, el fet d'haver cursat assignatures relacionades amb la història i el paisatge em va proporcionar una nova perspectiva per a apreciar i donar importància al patrimoni al qual estem lligats. Concretament, gràcies a l'assignatura "Formes de Vida i Paisatges Històrics" vaig aprendre a valorar el meu poble, la seva història i les diferents formes de vida al llarg del temps, a la vegada que em va motivar a voler transmetre-ho a les noves generacions per fer perdurar en el temps la petjada del que vam ser i del que som. Finalment, amb les eixides de camp volia treballar la importància de garantir un aprenentatge lliure de tecnologies, permetent als estudiants relacionar-se amb la natura, explorar, experimentar, i trencar així amb la dinàmica tradicional centrada en estar a l'aula.

## 8. Bibliografía

- Ávila Ruiz, Rosa María. "La función de los itinerarios en la enseñanza y el aprendizaje del patrimonio histórico-artístico : una reflexión crítica." *Íber*, n.º 36 (2003).
- Bazzana, A., Montmessin, Y., & Climent Perís, S. (1987). El yacimiento medieval de "Les Jovades" en Oliva (Valencia). "La noria árabe de "Les Jovades" (105-122).
- Busquets, Jaume. "La educación en paisaje: una oportunidad para la escuela." *Íber. Didáctica de las Ciencias Sociales, Geografía e Historia.*, n.º 65 (julio de 2010): 7–18.
- Busquets, Jaume. "La lectura visual del paisaje. Bases para una metodología". . " *Íber. Didáctica de las Ciencias Sociales, Geografía e Historia.* n.º. 9 (1996): 53-59.
- Conveni Europeu Del Paisatge (Florència 20.X.2000)
- DECRETO 106/2022, de 5 de agosto, del Consell, de ordenación y currículo de la etapa de Educación Primaria. [2022/7572]. Recuperado de: [https://dogv.gva.es/datos/2022/08/10/pdf/2022\\_7572.pdf](https://dogv.gva.es/datos/2022/08/10/pdf/2022_7572.pdf)
- María de la Encarnación C., "La ciudad como recurso para la enseñanza aprendizaje del patrimonio cultural." *Opción* 31, no. 3 (2015):295-319. Redalyc, <https://www.redalyc.org/articulo.oa?id=31045567016>
- Mercè Argenti Relat, Miguel Barceló, Patrice Cremer, Helena Kirchner, Carmen Navarro. Glosario de términos hidráulicos (163-189) "El agua en la cultura de Al-Andalus" (1995) El Legado Andalúsí. (Ed. Barcelona)
- Morote Seguido, Álvaro Francisco. "Las salidas de campo en España como recurso didáctico para la enseñanza de la Geografía. Una revisión bibliográfica". *Geographicalia*, n.º 71 (19 de diciembre de 2019): 27–49. [https://doi.org/10.26754/ojs\\_geoph/geoph.2019714142](https://doi.org/10.26754/ojs_geoph/geoph.2019714142).
- Morón Monge, M<sup>a</sup> del C. (2013): "Paisaje y geografía: una oportunidad para educar en patrimonio", en Estepa, J. (Ed.) *La educación patrimonial en la escuela y el museo: investigación y experiencias*, p.237-247. Huelva: Universidad de Huelva.
- Sánchez Fuster, D<sup>a</sup> M<sup>a</sup> Carmen. "Evaluación de los recursos didácticos utilizados en Ciencias Sociales, Geografía e Historia en Educación Primaria". Tesis doctoral, Universidad de Murcia, 2017.
- Serrano Gil, Óscar. 2021. «Hitos Del Paisaje Urbano En Una Ciudad Declarada Patrimonio Mundial De La Humanidad (Cuenca): Itinerario didáctico Y Trabajo De Campo Con Alumnos Universitarios». *Didáctica Geográfica*, n.º 22 (diciembre). Madrid, Spain:145-69. <https://doi.org/10.21138/DG.607>.
- Unión Geográfica Internacional. Comisión de Educación Geográfica. «Declaración Internacional sobre Educación Geográfica». *Revista de geografía*, 1993, Vol. 27, p. 93-106, <https://raco.cat/index.php/RevistaGeografia/article/view/46086>.

## 9. Annexes

<b>Index d'annexes.</b>	
<b>Annex 1</b>	Portada diari d'aprenentatge.
<b>Annex 2</b>	Fitxa qüestions introductòries "Què sabem?"
<b>Annex 3</b>	Roda de premsa: Què vols saber?
<b>Annex 4</b>	Mapa del recorregut des de l'escola fins al nostre destí.
<b>Annex 5</b>	Mapa del camí del Regall per on realitzarem l'itinerari el primer dia.
<b>Annex 6</b>	Fitxa de treball del primer dia "Analitzem l'entorn".
<b>Annex 7</b>	Mapa del camí del Regall per on realitzarem l'itinerari el segon dia.
<b>Annex 8</b>	Fitxa "La sènia del Rosso"
<b>Annex 9</b>	Fitxa "La Senieta".
<b>Annex 10</b>	Fitxa "Un dia entre sènies: Descobreix el món de l'agricultura"
<b>Annex 11</b>	Fitxa respostes alumnat joc "Passaparaula".
<b>Annex 12</b>	Fitxa preguntes i respostes "Passaparaula".
<b>Annex 13</b>	Fitxa "Autoavaluació".
<b>Annex 14</b>	Fitxa "Avaluació entre iguals".
<b>Annex 15</b>	Fitxa "Avaluació per part del/a docent".
<b>Annex 16</b>	Fitxa "Avaluació de la proposta d'itinerari per al docent"
<b>Annex 17</b>	Fitxa "Avaluació de la proposta d'itinerari per a l'alumnat"
<b>Annex 18</b>	Dossier docent.



# EL MEU DIARI D'APRENTATGE

DESCOBRIM LES SÉNIES  
I EL PAISATGE DE LA VALL D'ALBA



ALUMNE/A: \_\_\_\_\_

ASSIGNATURA: \_\_\_\_\_

CURS: \_\_\_\_



# QUÈ SABEM?



1. Què creus que observem en les imatges? Alguna vegada has vist alguna similar? On?
2. Per a què creus que serveix?
3. Tens alguna idea sobre com funcionen les sèries? Com creus que es mouen i per a què?
4. Sabries explicar que és la sequera? Les precipitacions a la nostra població són abundants, escasses o constants durant l'any?
5. Saps quin tipus de cultius es conreen a la Vall d'Alba? Possa exemples.
6. Homes i dones treballaven tots dos al camp, hi havia alguna diferència en les faenes que duen a terme?

# RODA DE PREMSA



T'han sorgit dubtes? Escriu-los ací i els resoldrem entre tots i totes amb l'ajuda del nostre expert.

*No se t'ocorre cap pregunta o dubte? No et preocupes, et proposem algunes qüestions per poder entrevistar el nostre expert!*

## PROPOSTES



1. *Com es construeixen les sènies? Amb quins materials estan fetes les de la nostra població?*
2. *Com s'utilitzen les sènies avui en dia? Hi ha encara gent que les utilitza?*
3. *L'aigua per a la població també provenia de les sènies?*
4. *Tota la població tenia accés a una sènia pròpia? Hi havia gent que compartia sènia?*

**ARA ÉS EL TEU TORN. DEMOSTRA QUE HAS PRESTAT ATENCIÓ!**





Annex 4. Mapa del recorregut des de l'escola fins al nostre destí.



**MAPA.**  
**ENS N'ANEM!**  
**DE L'ESCOLA AL REGALL**



# RECORREGUT ITINERARI DIA I

"Som exploradors: ens traslladem al Regall!"



- Recorregut itinerari educatiu
- Sènia del Rosso. Inici de l'itinerari.
- El poder de l'observació". Parada.
- Final de trajecte. Tornem a l'escola.

# ANALITZEM L'ENTORN

1. Elements visibles que el defineixen, allò que veiem a primera vista.

Quins elements caracteritzen el paisatge?

- **Elements naturals**

- Quin tipus de plantes predominen en aquesta zona? Són arbres, arbustos, herbes o un altre tipus de vegetació?
- Com és la densitat de la vegetació? Hi ha molts o pocs arbres, plantes i arbustos?
- Quin tipus de clima i sòl és el més adequat per al creixement d'aquesta vegetació?
- Indica el nom i digues si podem trobar-les en El Regall.



---



---



---



---

# ANALITZEM L'ENTORN

- **Elements on ha intervingut l'ésser humà.**
  - Quines construccions humanes s'observen en el paisatge? Quina és la seva funció i ús?
  - Quin tipus d'agricultura es practica en la zona? Existeixen cultius intensius, extensius o tradicionals? Com afecten el paisatge i al medi ambient?
  - Quin tipus de cultius són més comuns en els bancals que observes? Com s'adapten els cultius a les característiques del terreny?
  - Com es du a terme el regadiu en els bancals? Quin mètode creus que s'utilitza per a garantir que els cultius reben prou aigua?
  - Quin paper creus que han tingut els bancals en l'agricultura tradicional de la localitat?



# ANALITZEM L'ENTORN

2. Factors invisibles. Allò que no veiem a simple vista però influeix.

- **Climatologia i hidrologia<sup>1</sup>**

- Quin clima predomina a la nostra localitat?
- Com es troba el riu, corre molta aigua, poca o està sec? Quina direcció segueix?
- Com son les pluges en la nostra localitat constants o aïllades i torrencials?
- Com afecten aquestes al riu? I als cultius?

- **Tipus de sòl.**






- Quin tipus de sòl predomina en la zona? Argilenc, arenós, pedregós...?
- Et sembla que és fèrtil? Quin tipus de cultiu afavoreix?



1. Hidrologia: Ciència que estudia les aigües.

# RECORREGUT ITINERARI DIA 2

"Les sèries i nosaltres!"

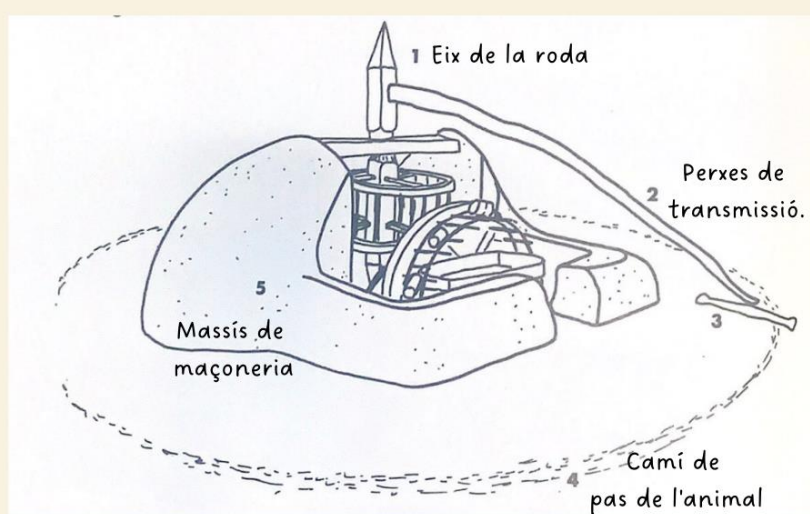
-  Recorregut itinerari educatiu.
-  Sènia del Rosso. Inici de l'itinerari.
-  Pou "La Senyeta".
-  El Pinar.
-  "Un dia entre sèries: Descobreix el món de l'agricultura." Final de trajecte. Tornem a l'escola.



## ESTRUCTURA I PARTS D'UNA SÈNIA

Ens trobem situats en la Sènia del Rosso. Aquesta va ser restaurada per part de l'ajuntament l'any 2017. Antigament s'utilitzava l'aigua de la sènia per a l'ús agrari i domèstic. Degut al seu bon estat, està inclosa dins de la nova ruta de senderisme "Ruta de les Sènies".

### VISIÓ FRONTAL D'UNA SÈNIA

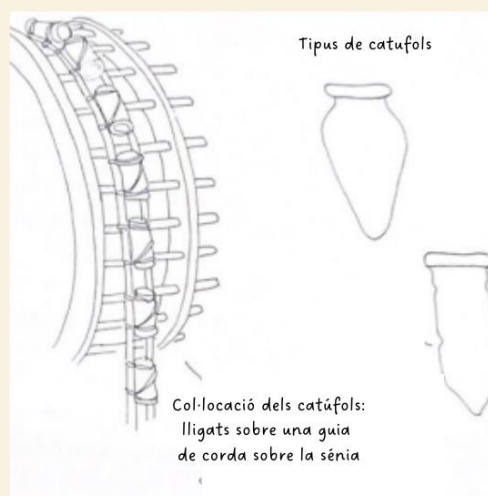


### ELS CATÚFOLS

Un catúfol és un recipient destinat al transport d'aigua o de materials.

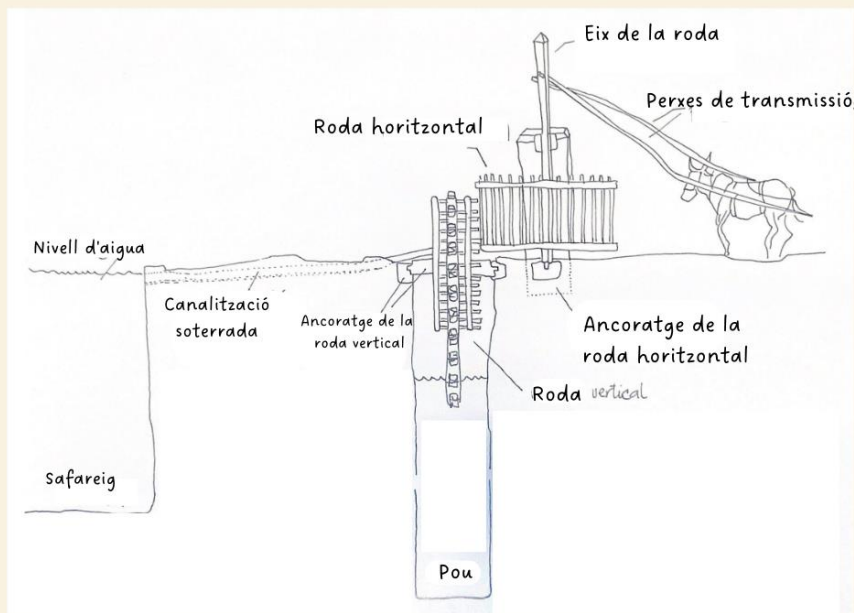
Solen estar fabricats en diversos materials: ceràmica, acer, o plàstics...

Es troben integrats, mitjançant cintes o cadenes, dins les sènies.

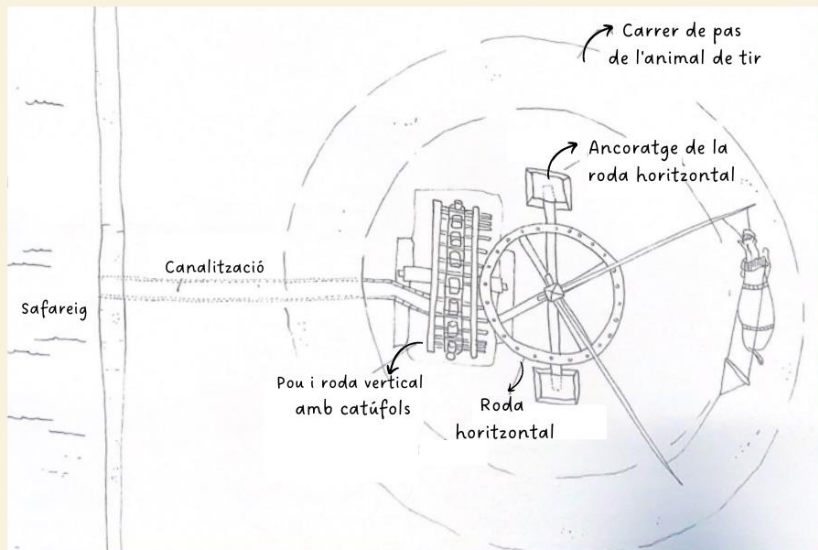


# ESTRUCTURA I PARTS D'UNA SÈNIA

OBSERVEM EL SEU MECANISME



VISIÓ DES DE DALT





# LA SENIETA

- Què és la Senieta?
- D'on prové l'aigua de la Senieta? Saps què és un aquífer?
- Actualment es pot extraure aigua? Perquè?
- Quin paper jugava antigament aquest pou en la vida de la població?
- Qui s'encarregava d'anar per aigua als pous? Eren els homes o les dones habitualment? Amb quin utensili la transportaven?
- Diques algunes diferències que més et criden l'atenció sobre la manera d'aconseguir l'aigua abans i actualment. Com pot afectar açò al medi ambient?

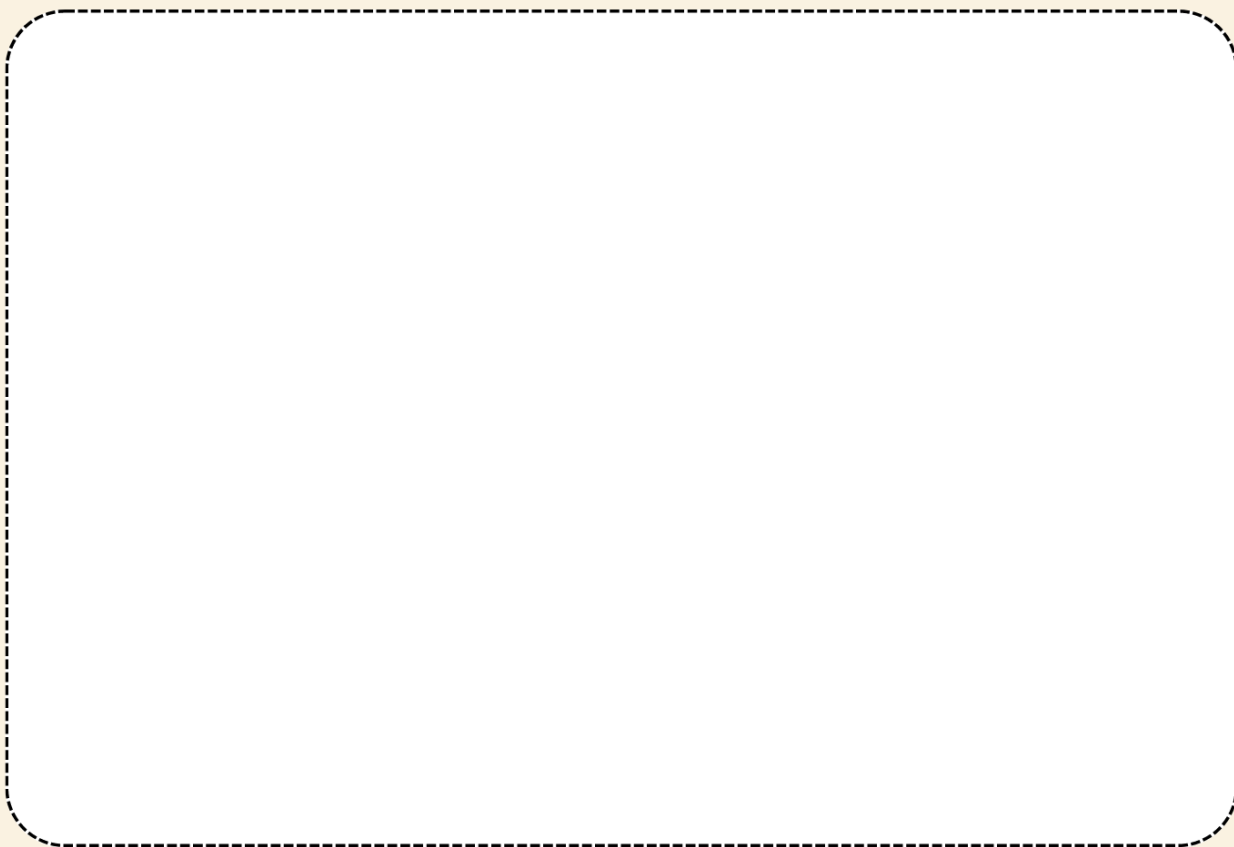


# UN DIA ENTRE SÈNIES: DESCOBREIX EL MÓN DE L'AGRICULTURA.

Després d'haver fet funcionar una sènia amb la teua pròpia força estàs preparat/ada per a respondre aquestes preguntes, enhorabona!

1. Explica amb les teues paraules aquesta experiència, pas per pas. Estes preguntes t'ajudaran.

*Quins mecanismes han intervingut per fer funcionar la sènia? Què ha passat quan l'aigua ha pujat dels catúfols cap a la superfície? S'ha quedat estancada o ha fluït pel canal fins a arribar al camp?*



# UN DIA ENTRE SÉNIES: DESCOBREIX EL MÓN DE L'AGRICULTURA.

Ara toca demostrar les teues qualitats artístiques.

2. Dibuixa la sènia que has fet funcionar, a més de la seua bassa i del camp que rega amb els seus cultius. Indica les diferents parts i elements que formen part d'aquest procés i com ha circulat l'aigua.



# UN DIA ENTRE SÉNIES: DESCOBREIX EL MÓN DE L'AGRICULTURA.



Ronda de qüestions per un alumnat brillant!

- Per què l'aigua ha regat el bancal de baix de la sènia i no d'altre? Quina força intervé en aquest procés de manera natural?
- De totes les sènies que hem vist alguna tenia l'horta en la part de dalt? Per què creus que es deu açò?
- Les hortes o camps que reguen les sènies són de grans dimensions o més bé són petites? La collita creus que és per a vendre o per a l'autoconsum?
- Per què creus que hi ha tantes sènies en el terme? Com d'importants eren aquestes per a la població antigament en el seu context?



# PASSAPARAUULA PER A EXPERTS/ES



És moment de mostrar que has prestat atenció al llarg de l'itinerari. A per totes!

A	N
B	O
C	P
D	Q
E	R
F	S
G	T
H	U
I	V
J	W
K	X
L	Y
M	Z



## FITXA DE PREGUNTES I RESPOSTES

# PASSAPARAUULA PER A EXPERTS/ES

- A:** Persona que es dedica al conreu de la terra.
- B:** Tros de terra plana cultivada, limitada per parets, rengles d'arbres o marges.
- C:** Recipient que trau l' aigua de la sénia, quan puja va ple d'aigua i quan baixa va buit.
- E:** Canvi o transformació gradual que podem apreciar si comparem l'estil de vida de la població d'abans amb la d'ara.
- F:** Tipus de terra que el seu sòl te capacitat productiva.
- G:** Força que fa possible que l'aigua correnga.
- H:** Terreny de regadiu destinat al conreu.
- I:**Tipus de metodologia a través de la qual s'ha dut a terme l'aprenentatge.
- L:** Part del fruit que conté l'embrió d'una nova planta.
- M:** Dispositius mecànic que s'utilitze per convertir una forma d'energia en moviment mecànic.
- O:** Cultiu típic de la Vall d'Alba que s'utilitza per a produir oli.
- P:** Tipus d'infraestructura que és la Senieta.
- Q:** Amb la "q". Acció que duen a terme els agricultors amb els excedents de cultivar el seu hort per aconseguir d'altres cultius dels que no disposaven.
- R:** Operació de proporcionar aigua a la terra per a afavorir el desenvolupament de les plantes que s'hi cultiven.
- S:** Element clau de l'agricultura tradicional de la Vall d'Alba que s'utilitza per a extreure aigua.
- T:** Nom de la força necessària per moure el mecanisme de la sénia.
- U:** Amb la "u" Animal que pot servir com força de tracció per fer girar la sénia.
- V:** Nom de la població en la qual s'ha dut a terme l'itinerari.

Annex 13. Fitxa "Autoavaluació".

RÚBRICA AVALUACIÓ DE L'ALUMNE O L'ALUMNA SOBRE SI MATEIX.			
<b>Nom de l'alumna/e:</b>			
<b>AUTOAVALUACIÓ</b>			
<b>CRITERIS AVALUAR</b>	<b>Si</b>	<b>Més o menys</b>	<b>No</b>
Coneixement: he après informació nova i interessant sobre el paisatge, l'agricultura i les sèries de la Vall d'Alba?			
Comunicació: he estat capaç de comunicar-me amb els meus companys i mestre/a sobre el que he après i el que he experimentat durant l'itinerari?			
Comprensió: he entès els conceptes i les idees presentats durant l'itinerari?			
Participació: he participat activament en totes les activitats proposades durant l'itinerari?			
Respecte: he mostrat respecte pels altres companys/es, mestres i pel medi ambient durant l'itinerari?			
Autonomia: he estat capaç de treballar de forma autònoma i responsabilitzar-me del meu aprenentatge durant l'itinerari?			
Reflexió: he reflexionat sobre el que he après i sobre el meu propi aprenentatge durant l'itinerari?			

Annex 14. Fitxa “Avaluació entre iguals”.

RÚBRICA AVALUACIÓ DE L'ALUMNE O L'ALUMNA ENTRE IGUALS			
<p><b>Nom de l'alumne/a avaluador/a:</b>  <b>Nom de l'alumne/a avaluat/ada:</b></p>			
AVALUACIÓ ENTRE IGUALS			
CRITERIS AVALUAR	Si	Més o menys	No
Comunicació: ha estat capaç de comunicar-se amb els altres membres del grup de forma clara i respectuosa?			
Col·laboració: ha col·laborat amb els altres membres del grup per a la realització de les activitats proposades durant l'itinerari?			
Participació: ha participat activament en totes les activitats proposades durant l'itinerari?			
Respecte: ha mostrat respecte pels altres membres del grup, docent i pel medi ambient durant l'itinerari?			
Treball en equip: ha estat capaç de treballar en equip i contribuir al treball del grup per a la obtenció dels objectius plantejats?			
Empatia: ha mostrat empatia cap als/les altres membres del grup i ha estat capaç de posar-se en el lloc dels altres?			
Aportació: ha aportat idees i suggeriments constructius per a la millora del treball del grup i del desenvolupament de les activitats proposades durant l'itinerari?			



Annex 15. Fitxa "Avaluació per part del docent".

RÚBRICA AVALUACIÓ DEL DOCENT O LA DOCENT CAP A L'ALUMNAT			
AVALUACIÓ INDIVIDUAL. Nom de l'alumna/e:			
CRITERIS AVALUAR	3	2	1
Coneix el paisatge: Pot identificar els elements del paisatge treballats.	Els coneix tots	Els coneix casi tots.	Apenes els coneix o no en coneix cap.
Coneixement de l'agricultura: És capaç d'identificar els diferents tipus de cultius, així com les seves característiques i les tècniques que s'utilitzen per a la seva gestió.	Coneix tots els tipus de cultius i les diferents tècniques.	Coneix alguns tipus de cultius i algunes de les tècniques.	No coneix cap tipus de cultiu i tampoc sap de tècniques.
Coneixement de les sènies: Sap identificar què són les sènies, diferència les seues parts i entén el seu valor cultural i patrimonial.	Demostra que coneix les sènies, les seues parts i el seu valor.	Demostra un coneixement parcial de les sènies, les seues parts i el seu valor.	Demostra poc coneixement de les sènies, les seues parts i el seu valor.
Actitud davant el patrimoni natural i cultural: Ha mostrat una actitud respectuosa davant el patrimoni així com curiositat i interès per conèixer-lo i preservar-lo.	És respectuós/a amb el patrimoni i s'interessa per ell i per la seua cura.	Respecta el patrimoni, però no s'interessa ni té curiositat en conèixer-lo o respectar-lo.	Ha estat poc o gens respectuós/a amb el patrimoni i no s'ha interessat per ell.
Col·laboració i cooperació: Ha col·laborat i cooperat amb la resta per aconseguir els objectius de l'itinerari i ha ajudat en les activitats.	Ha demostrat un gran companyonia i s'ha esforçat per aconseguir els objectius.	Ha demostrat companyonia, però ha faltat esforç, cooperació o interès per aconseguir els objectius.	Falta de companyonia i interès per aconseguir els objectius.

Annex 16. Fitxa "Avaluació de la proposta d'itinerari".

RÚBRICA D' AVALUACIÓ DE L'ITINERARI			
AVALUACIÓ DOCENT DE LA PROPOSTA DIDÀCTICA			
CRITERIS AVALUAR	Si	Més o menys	No
Adequació:			
• L'itinerari és adequat per a l'edat dels alumnes?			
• És adequat per a les seves necessitats d'aprenentatge.			
Coherència: L'itinerari té coherència i les activitats proposades estan relacionades amb els continguts que es volen transmetre?			
Organització: L'itinerari està ben organitzat i s'ha proporcionat la informació necessària als/les alumnes per a la seva correcta realització?			
Flexibilitat: L'itinerari permet adaptar-se a les necessitats i interessos del grup d' alumnes? Participació: L'itinerari fomenta la participació activa dels alumnes i promou l'aprenentatge a través de la participació?			
Participació: L'itinerari fomenta la participació activa de les i els alumnes i promou l'aprenentatge a través de la participació?			
Interacció amb el medi:			
• L'itinerari fomenta la interacció amb el medi natural i social.			
• Promou actituds de respecte i preservació dels recursos naturals?			
Avaluació: L'itinerari inclou una avaluació clara i efectiva de l'alumnat per tal de conèixer el seu nivell d'assimilació dels continguts?			

Annex 17. Fitxa "Avaluació de la proposta d'itinerari per part de l'alumnat".

RÚBRICA D' AVALUACIÓ DE L'ITINERARI			
AVALUACIÓ DE LA PROPOSTA DIDÀCTICA PER L'ALUMNAT			
CRITERIS AVALUAR	Si	Més o menys	No
T'ha agradat aquest itinerari?			
T'has cansat molt?			
Canviaries alguna cosa? Si es així escriu-la baix d'aquesta pregunta.			
<p>Què és el que més t'ha agradat? I el que menys? Indica si eliminaries alguna parada o n'afegiries d'altres noves.</p>			



# DOSSIER DOCENT

PROPOSTA D'ITINERARI DIDÀCTIC PER  
TREBALLAR EL PAISATGE, L'AGRICULTURA  
TRADICIONAL I LES SÉNIES DE LA VALL D'ALBA.



MESTRE/A: \_\_\_\_\_

ASSIGNATURA: \_\_\_\_\_

CURS: \_\_\_\_





# QUÈ SABEM?

1. Què creus que observem en les imatges? Alguna vegada has vist alguna similar? On?  
Maquinària tradicional de les zones rurals. N'he vist a l'entrada del poble, pel camp, pel Regall...

2. Per a què creus que serveix?

Per traure aigua del sòl.

3. Tens alguna idea sobre com funcionen les sènies? Com creus que es mouen i per a què?

Tenen una roda giratòria que es mou gràcies a la força d'animals o a l'energia hidràulica. La roda té recipients que es dipositen en l'aigua subterrània i s'omplen d'aigua. Després, quan estos arriben a la part superior es buiden. Les sènies eren importants per a obtenir aigua per a regar els camps i altres necessitats en el passat.

4. Sabries explicar que és la sequera? Les precipitacions a la nostra població són abundants, escasses o constants durant l'any?

La sequera és quan hi ha poca aigua durant un temps llarg. A la Vall d'Alba, les precipitacions (la pluja) són més abundants a la tardor i primavera i menys durant la resta de l'any. Però pot variar d'un any a l'altre ..

5. Saps quin tipus de cultius es conreen a la Vall d'Alba? Possa exemples.

Destaque la presència d'oliveres i ametllers, també podem trobar vinyes. Són cultius de secà.

6. Homes i dones treballaven tots dos al camp, hi havia alguna diferència en les faenes que duen a terme?

En general, els homes feien els treballs més pesats i relacionats amb la gestió de la terra i el bestiar, mentre que les dones es ocupaven més de la casa, la cuina i la producció d'aliments, transport i recollida de l'aigua. No obstant, les tasques han variat amb el temps i ara són més igualitàries i depenen més de les capacitats de cada persona.

# ANALITZEM L'ENTORN

## 1. Elements visibles que el defineixen, allò que veiem a primera vista.

Quins elements caracteritzen el paisatge?

### • Elements naturals

- Quin tipus de plantes predominen en aquesta zona? Són arbres, arbustos, herbes o un altre tipus de vegetació?

Prop del riu trobem xops (arbre) , joncs, canyes... (plantes). En els bancals destaquen les oliveres, els ametllers (arbres) i els diferents cultius que es conreen.

- Com és la densitat de la vegetació? Hi ha molts o pocs arbres, plantes i arbustos?

Al llarg del recorregut observem molts tipus de vegetació constantment, cadascuna adaptada a les característiques del sòl en el qual es troba, de la proximitat a l'aigua, etc. Per tant, hi ha molts arbres, moltes plantes de diferents maneres i alguns arbustos.

- Quin tipus de clima i sòl és el més adequat per al creixement d'aquesta vegetació?

Depèn quina vegetació, les hortalisses prefereixen un clima temperat. Les temperatures extremes poden ser perjudicials per al seu creixement. Creixen millor en sòls fèrtils, ben drenats i amb una textura que permeti que les arrels es desenvolupen adequadament. En canvi, les oliveres s'adapten bé a sòls pedregosos, pobres i secs, encara que el sòl argilós també pot ser adequat si té una estructura solta i és ben drenat. D'altra banda, el blat necessita més aigua per al creixement òptim, per tant, arribem a la conclusió que encara que hi ha conreat aquest cultiu este no és el medi adequat. Un altre exemple són els xops que prefereixen zones humides, a prop de cursos d'aigua dolça. S'adapten bé a sòls fèrtils i ben drenats, amb una textura argilosa. Suporten bé el fred i les gelades hivernals

- Indica el nom i digues si podem trobar-les en El Regall.



Ametllers



Canyes



Blat



Olivera

# ANALITZEM L'ENTORN

## • Elements on ha intervingut l'ésser humà.

- Quines construccions humanes s'observen en el paisatge? Quina és la seva funció i ús?

Podem observar sènies i pous, els quals serveixen per a obtenir aigua del sòl, bancals per adaptar el terreny, algunes masies on antigament vivien les persones que es dedicaven a l'agricultura, ja que estan envoltades de terres de conreu o de pastures.

- Quin tipus d'agricultura es practica en la zona? Existeixen cultius intensius, extensius o tradicionals? Com afecten el paisatge i al medi ambient?

Destaque l'agricultura de secà. Observem cultius tradicionals, són quasi tot parcel·les menudetes, però encara així hi ha bancals amb més extensió on podem apreciar nombroses oliveres o ametllers.

Els cultius tradicionals tenen un impacte positiu en el paisatge, ja que són el resultat de anys d'adaptació al territori i al clima, i són una part important de la cultura i la identitat d'una regió.

- Quin tipus de cultius són més comuns en els bancals que observes? Com s'adapten els cultius a les característiques del terreny?

Destaquen les hortalisses en xicotetes parcel·les i amb una sènia al voltant. També trobem arbres fruiters com l'olivera o l'ametller els quals han provocat una transformació del paisatge, ja no hi ha sols horts sinó també aquests cultius que no necessiten tant l'aigua perquè són de secà. No necessiten una sènia al voltant.

- Com es du a terme el regadiu en els bancals? Quin mètode creus que s'utilitza per a garantir que els cultius reben prou aigua?

A través de les sènies. En la bassa de la sènia s'obri l'estaca (tapó) i l'aigua ix pel reger on es va repartint pels cavallons a tota la horta. Avui en dia també podem observar el reg per goteig que consisteix a distribuir l'aigua directament a la base de les plantes, gota a gota, a través de tubs o mànecs per on circula l'aigua. Aquest garanteix que tots els cultius reben suficient aigua.

- Quin paper creus que han tingut els bancals en l'agricultura tradicional de la localitat?

Aquestes terrasses eren una solució per aprofitar les terres en pendent i aconseguir una millor eficiència en l'ús de l'aigua per a regar els cultius. Els bancals van ser construïts per adaptar el terreny a les necessitats dels cultius, especialment en zones on les precipitacions no eren suficients. Han permès mantenir una activitat agrícola eficient per viure, permetent als agricultors cultivar en terrenys que, en altres circumstàncies, no serien viables per a l'agricultura. Afavorint així el conreu d'hortalisses, les quals estaven destinades a l'autoconsum permetent proveir-se a la població d'aliments.



# ANALITZEM L'ENTORN

## 2. Factors invisibles. Allò que no veiem a simple vista però influeix.

### • Climatologia i hidrologia.

- Quin clima predomina a la nostra localitat?

Predomina el clima mediterrani, açò vol dir que el temps és suau a l'hivern i càlid i sec a l'estiu. La pluja està més present durant l'hivern i la primavera, i a l'estiu sol fer molta calor amb precipitacions escasses. Això fa que sigui un lloc adequat per a conrear plantes que no necessiten molta aigua i poden resistir la sequera.

- Com es troba el riu, corre molta aigua, poca o està sec? Quina direcció segueix?

Corre poca aigua, en algunes zones trobem que hi ha prou aigua estancada. Açò ens mostra que últimament no s'han dut a terme moltes precipitacions i que si han estat aquestes no han sigut abundants ni torrencials.

- Com són les pluges en la nostra localitat constants o aïllades i torrencials?

Les precipitacions són diferents depenent del moment i de les circumstàncies meteorològiques. Durant la temporada de pluges (tardor i primavera) les precipitacions solen ser constants i moderades, encara que també es produeixen pluges torrencials. A l'estiu, les pluges són més aïllades i poc freqüents.

- Com afecten aquestes al riu? I als cultius?

Les precipitacions torrencials poden causar inundacions i desbordaments del riu, provocant danys a les terres de cultiu, a les parets dels bancals... Les pluges moderades i constants són beneficioses per als cultius i per a l'ecosistema del riu, ja que ajuden a mantenir un nivell adequat d'aigua.

### • Tipus de sòl.

- Quin tipus de sòl predomina en la zona? Argilenc, arenós, pedregós...?

Predomina l'argilenc, té una gran capacitat per retenir l'aigua i és ric en nutrients.

- Et sembla que és fèrtil? Quin tipus de cultiu afavoreix?

El sòl argilenc és generalment molt fèrtil, ja que l'argila és rica en minerals i nutrients necessaris per al creixement de les plantes. Això el fa ideal per al cultiu de cereals, llegums, hortalisses, la vinya i l'olivera.

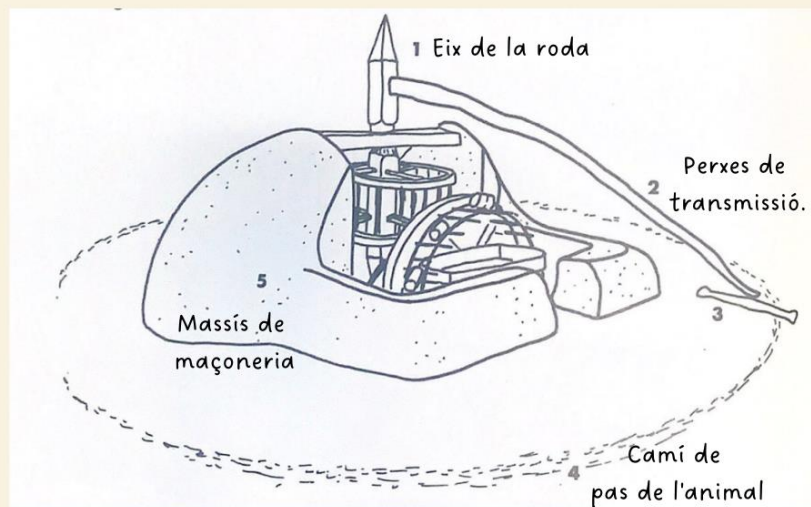




# ESTRUCTURA I PARTS D'UNA SÈNIA

Ens trobem situats en la Sènia del Rosso. Aquesta va ser restaurada per part de l'ajuntament l'any 2017. Antigament s'utilitzava l'aigua de la sènia per a l'ús agrari i domèstic. Degut al seu bon estat, està inclosa dins de la nova ruta de senderisme "Ruta de les Sènies".

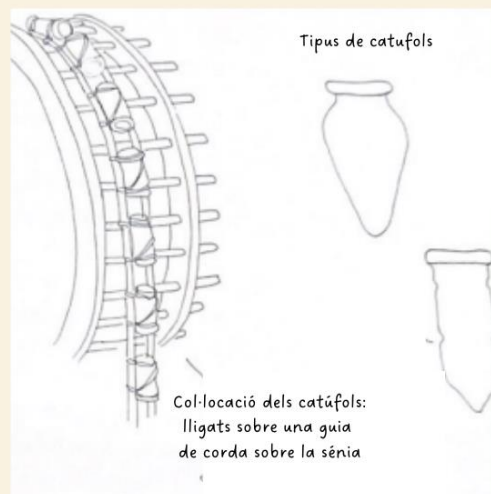
## VISIÓ FRONTAL D'UNA SÈNIA



## ELS CATÚFOLS

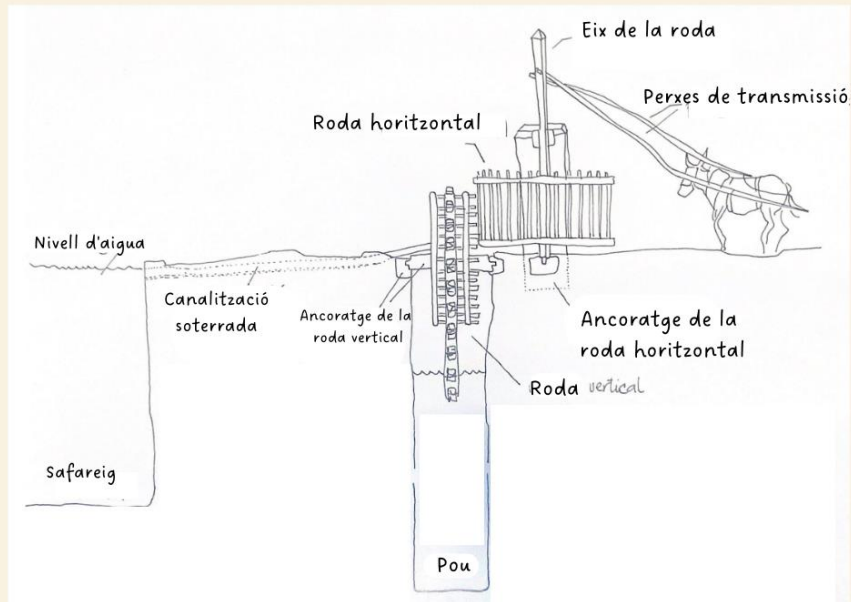
Un catúfol és un recipient destinat al transport d'aigua o de materials.

Solen estar fabricats en diversos materials: ceràmica, acer, o plàstics... Es troben integrats, mitjançant cintes o cadenes, dins les sènies.

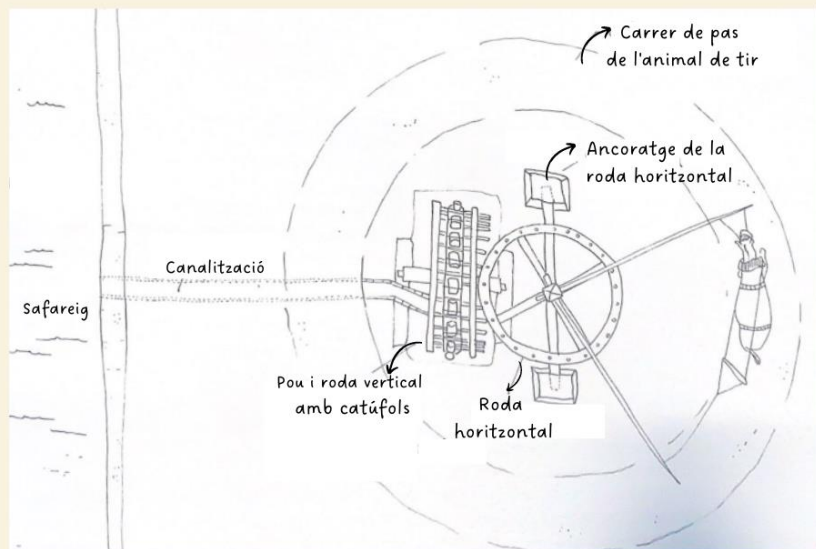


# ESTRUCTURA I PARTS D'UNA SÈNIA

OBSERVEM EL SEU MECANISME



VISIÓ DES DE DALT



# LA SENIETA

- Què és la Senieta?

És un pou que va tenir molta importància en la localitat fins fa pocs anys.

- D'on prové l'aigua de la Senieta? Saps què és un aqüífer?

L'aigua del pou procedeix de fonts subterrànies, en aquest cas d'un aqüífer.

L'aigua subterrània és una font d'aigua més neta i pura, ja que està més protegida contra la contaminació. Un aqüífer és una capa subterrània d'aigua que es troba entre dues capes impermeables de roca o sediment. Com un gran dipòsit d'aigua sota la terra que es pot esgotar si es fa un ús abusiu.



- Actualment es pot extraure aigua? Perquè? Sí, encara que de vegades està tancat.
- Quin paper jugava antigament aquest pou en la vida de la població?

Era crucial en èpoques passades, ja que proporcionava l'aigua necessària per a la vida quotidiana i per als cultius. Podia utilitzar-se per abeurar el bestiar, regar les plantacions o per a l'ús domèstic com rentar la roba o prendre dutxes. Antigament, abans que es disposara de xarxes de distribució d'aigua potable, els pous eren la font principal d'aigua per la població. Això feia que la seva construcció i manteniment fos vital per a la vida dels habitants, ja que sense un accés adequat a l'aigua, la supervivència era difícil. Actualment, molts d'aquests pous han quedat en desús, però són testimonis importants de la vida passada a les zones rurals.

- Qui s'encarregava d'anar per aigua als pous? Eren els homes o les dones habitualment? Amb quin utensili la transportaven?



En èpoques passades, l'obtenció d'aigua als pous era una tasca que solia recaure en les dones, ja que era considerada una tasca domèstica. Aquestes eren les encarregades de portar aigua a les seues llars, utilitzant cantimplores o àmfors entre d'altres.

- Digues algunes diferències que més et criden l'atenció sobre la manera d'aconseguir l'aigua abans i actualment. Com pot afectar açò al medi ambient?

Abans, l'aigua s'obtenia principalment de pous, fonts i rius mitjançant mètodes tradicionals mentre que avui en dia, s'obté aigua potable a partir de fonts artificials, com preses i centrals hidroelèctriques. També hi ha diferència en la quantitat d'aigua que es consumeix avui en dia, l'accés més fàcil a l'aigua comporta que es faça un ús més despreocupat o no sostenible d'aquest recurs, al contrari que abans, que es valorava molt més degut a tota la feina que calia fer per aconseguir-ne. L'ús excessiu pot conduir a una disminució de les fonts d'aigua, afectant la biodiversitat, la salut humana i la sostenibilitat dels ecosistemes. A més de tenir conseqüències com la desertificació, la degradació dels sòls, la pèrdua de biodiversitat i la reducció dels recursos hídrics.



# RECORREGUT ITINERARI DIA I

"Som exploradors: ens traslladem al Regall!"

Recorregut itinerari educatiu

- Sènia del Rosso: Inici de l'itinerari.
- "El poder de l'observació": Parada.
- Final de trajecte: Tornem a l'escola.

**MOLT IMPORTANT:** Al llarg del recorregut es realitzaran les parades necessàries que el/la docent cregui necessàries per a incidir en alguna característica del paisatge. Aquestes parades dependran de l'estat del Regall en el moment, època, etc. en la que es dia a terme l'itinerari.



# RECORREGUT ITINERARI DIA 2

"Les sèries i nosaltres!"

Recorregut itinerari educatiu.

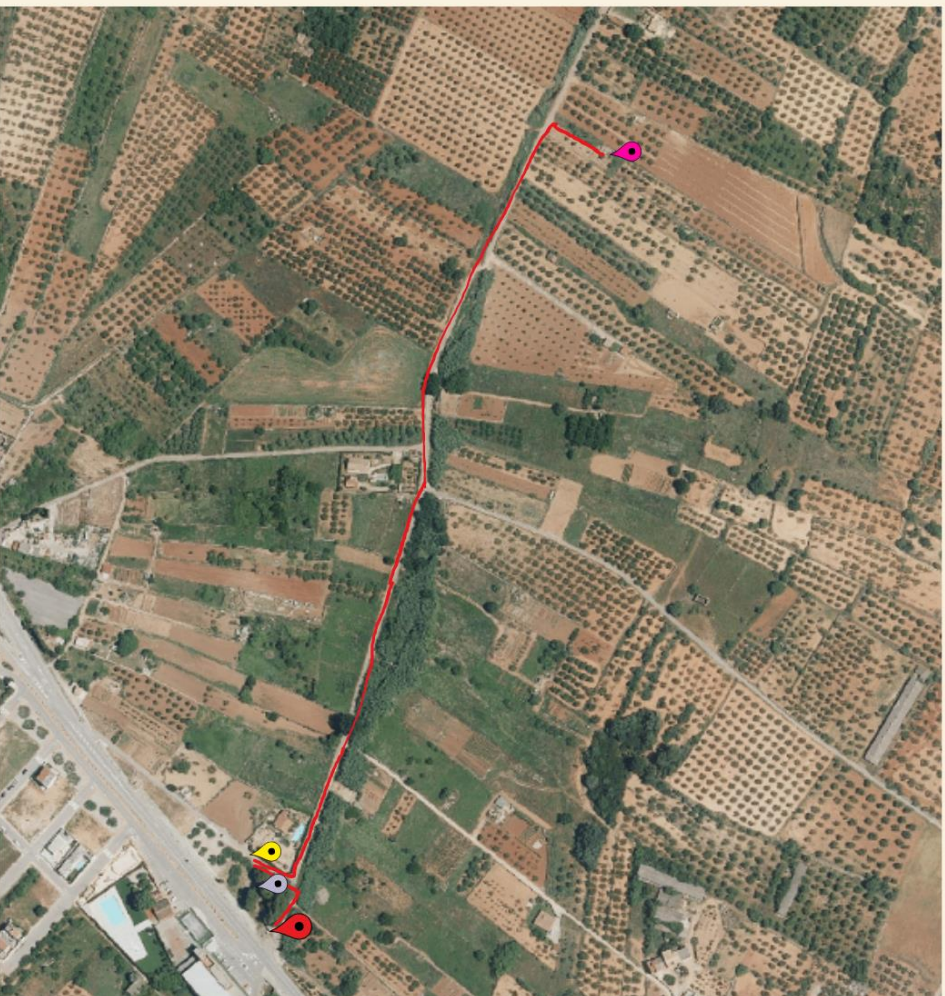
Sèria del Rosso. Inici de l'itinerari.

Pou "La Senieta".

El Pinar.

"Un dia entre sèries: Descobreix el món de l'agricultura." Final de trajecte. Torrem a l'escola.

**MOLT IMPORTANT:** Al llarg del recorregut es realitzaran les parades necessàries que el/la docent crega necessàries per a incidir en alguna característica del paisatge. Aquestes parades dependran de l'estat del Regall en el moment, època, etc. en la que es du a terme l'itinerari.



# UN DIA ENTRE SÉNIES: DESCOBREIX EL MÓN DE L'AGRICULTURA.

Després d'haver fet funcionar una sènia amb la teua pròpia força estàs preparat/ada per a respondre aquestes preguntes, enhorabona!

1. Explica amb les teues paraules aquesta experiència, pas per pas. Estes preguntes t'ajudaran.

*Quins mecanismes han intervingut per fer funcionar la sènia? Què ha passat quan l'aigua ha pujat dels catúfols cap a la superfície? S'ha quedat estancada o ha fluït pel canal fins a arribar al camp?*

En primer lloc, cal fer girar la barra que hi ha en la part superior. En el nostre cas ho hem fet nosaltres mateixos, encara que normalment ho feia un animal. En girar la barra aquesta com està connectada amb la roda de la sènia fa que gire al voltant d'un eix vertical. Aquesta acció fa que els catúfols baixen per a submergir-se en l'aigua del pou i elevar-la a la superfície. Una vegada s'omplen i l'aigua és elevada, cau en un tub o canal que la transporta fins a la bassa o els terrenys de cultiu. Finalment, una vegada que l'aigua arriba als terrenys de cultiu, es distribueix a través dels cavallons gràcies a la força de gravetat, aquesta fa que no es quede estancada i fluïska.



# UN DIA ENTRE SÉNIES: DESCOBREIX EL MÓN DE L'AGRICULTURA.



Ronda de qüestions per un alumnat brillant!

- Per què l'aigua ha regat el bancal de baix de la sènia i no d'altre? Quina força intervé en aquest procés de manera natural?

L'aigua ha regat el bancal de baix de la sènia perquè és on la gravetat la porta a anar, ja que l'aigua busca sempre el punt més baix. En aquest cas, la sènia està ubicada en una zona elevada, de manera que l'aigua té una certa pressió quan surt dels catúfols i comença a baixar pel canal. La força que intervé en aquest procés de manera natural és la gravetat, que és la que fa que tots els objectes que tenen massa es moguin cap a la terra. En el cas de l'aigua, la gravetat fa que es mogui cap a les zones més baixes del terreny, per la qual cosa és important que els canals i els bancals estiguin ben dissenyats perquè l'aigua arribi a tots els punts que es volen regar.

- De totes les sènies que hem vist alguna tenia l'horta en la part de dalt? Per què creus que es deu açò?

No hem vist cap sènia que tinga l'horta en la part de dalt, ja que la sènia sempre s'instal·la en un lloc elevat i l'aigua corre cap avall degut a la gravetat. Per tant, és més senzill instal·lar una sènia en un lloc elevat perquè l'aigua pugui fluir per si sola cap als bancals o hortes sense necessitat d'utilitzar bombes o altres mecanismes per fer-la arribar fins allí.

- Les hortes o camps que reguen les sènies són de grans dimensions o més bé són petites? La collita creus que és per a vendre o per a l'autoconsum?

Les hortes més properes a les sènies són petites. No es tracta de grans agricultors/es i ho fan servir per a l'autoconsum, ja que l'extensió del terreny no permet dedicar-se a l'agricultura com principal activitat econòmica, es necessitarien camps més extensos i d'altres eines, màquines i ferramentes per mantenir-ho.

- Per què creus que hi ha tantes sènies en el terme? Com d'importantes eren aquestes per a la població antigament en el seu context?

D'una banda, la necessitat d'aigua per a l'agricultura, que tradicionalment ha estat una activitat important en aquestes zones, ja que la majoria de la població cultivava en les seues hortes per autoconsum. D'altra banda, el clima mediterrani és caracteritzat per períodes de sequera, de manera que el subministrament d'aigua per al regadiu era crucial per al manteniment dels cultius. A més, la falta d'aigua podia tenir conseqüències greus per a la supervivència, ja que afectava la producció d'aliments i la salut de les persones. Per això, la construcció i manteniment de les sènies era una tasca rellevant que implicava la col·laboració de la comunitat.



# PASSAPAROLA PER A EXPERTS/ES



És moment de mostrar que has prestat atenció al  
llarg de l'itinerari. A per totes!

A	N
B	O
C	P
D	Q
E	R
F	S
G	T
H	U
I	V
J	W
K	X
L	Y
M	Z





# PASSAPAROLA PER A EXPERTS/ES

- A:** Persona que es dedica al conreu de la terra. *Agricultor/la*
- B:** Tros de terra plana cultivada, limitada per parets, rengles d'arbres o marges. *Bançal.*
- C:** Recipient que trau l' aigua de la sénia, quan puja va ple d'aigua i quan baixa va buit. *Catúfol.*
- E:** Canvi o transformació gradual que podem apreciar si comparem l'estil de vida de la població d'abans amb la d'ara. *Evolució.*
- F:** Tipus de terra que el seu sòl te capacitat productiva. *Fèrtil.*
- G:** Força que fa possible que l'aigua correnga. *Gravetat.*
- H:** Terreny de regadiu destinat al conreu. *Hort.*
- I:**Tipus de metodologia a través de la qual s'ha dut a terme l'aprenentatge. *Itinerari.*
- L:** Part del fruit que conté l'embrió d'una nova planta. *Llavor.*
- M:** Dispositius mecànic que s'utilitze per convertir una forma d'energia en moviment mecànic. *Motor.*
- O:** Cultiu típic de la Vall d'Alba que s'utilitza per a produir oli. *Olivera.*
- P:** Tipus d'infraestructura que és la Senieta. *Pou.*
- Q:** Amb la "q". Acció que duen a terme els agricultors amb els excedents de cultivar el seu hort per aconseguir d'altres cultius dels que no disposaven. *Trueque.*
- R:** Operació de proporcionar aigua a la terra per a afavorir el desenvolupament de les plantes que s'hi cultiven. *Regadiu.*
- S:** Element clau de l'agricultura tradicional de la Vall d'Alba que s'utilitza per a extreure aigua. *Sénia.*
- T:** Nom de la força necessària per moure el mecanisme de la sénia. *Tracció.*
- U:** Amb la "u" Animal que pot servir com força de tracció per fer girar la sénia. *Burro/burríco/mula.*
- V:** Nom de la població en la qual s'ha dut a terme l'itinerari. *La Vall d'Alba.*